

تهدید نرم و امنیت اخلاقی (مطالعه موردی قوم سدوم در قرآن کریم)

اصغر افتخاری^۱

وحید ریاضی^۲

۵

تهدید نرم و امنیت اخلاقی

سال اول، پیش شماره سوم، پاییز ۱۳۹۰

چکیده

اگرچه درباره چپستی و مصادیق تهدید نرم، دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد؛ اما تحلیل اصول امنیتی مکتب اسلام حکایت از آن دارد که مقوله اخلاق نقش برجسته‌ای را در شناخت چپستی و حتی شناسایی مصادیق تهدید نرم ایفا می‌کند. به همین خاطر است که تلاش برای بنا و تقویت "امنیت اخلاقی" از ضرورت‌های نرم‌افزارانه امنیت‌سازی در اسلام به‌شمار می‌آید.

در مقاله حاضر نویسندگان با استفاده از روش تحلیلی - تفسیری (مستند به تفاسیر مرجع و معتبر شیعی) تلاش دارند تا به این پرسش پاسخ دهند که: ویژگی‌های تهدید نرمی که متوجه امنیت اخلاقی قوم سدوم بوده، کدام‌اند؟

تحلیل صورت گرفته دلالت بر آن دارد که:

نخست. قرآن کریم بر اساس شناخت ماهیت انسان، اهداف و ارزش‌هایی که برای او ترسیم می‌کند، در تبیین کج‌روی عوامل متعدد روان‌شناختی، اجتماعی، حتی فیزیکی و متافیزیکی را دخیل می‌داند و از طرفی نیز زیرساخت‌های انحراف جنسی منبعث از انحطاط فرهنگی و انحراف از جاده امر به معروف و نهی از منکر است.

۱. دانشیار علوم سیاسی دانشگاه امام صادق(ع)، Eftekhari_asg@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری سیاست دفاعی دانشگاه عالی دفاع ملی، v.riazi@yahoo.com

دوم. عدالت‌گریزی مردمان به جهت سنت‌های نادرست اجتماعی در میان خود و عدول از هنجارها را نیز می‌توان از جمله موارد ویژگی‌های تهدید نرم دانست که متوجه امنیت اخلاقی قوم سدوم بود. سوم. انحراف در خانواده، هم‌نشینی با افراد منحرف، وضعیت و نابسامانی اجتماعی، تعارض فرهنگی، تمسخر و در نهایت جاهلیت قوم سدوم از جمله عناصر معنایی سازنده تهدید نرم در قوم سدوم بود. چهارم. از مجموع ملاحظاتی که در خصوص نظریه‌ها در این مقاله آمده است، نشان می‌دهد که امنیت ماهیتی نرم‌افزارانه دارد و به جز آن، چیز دیگری موسوم به امنیت اصولاً معنا و مفهوم ندارد. کلید واژه. تهدید نرم، هم‌جنس‌گرایی، انحراف اجتماعی، قرآن کریم، اسلام، حضرت لوط

مقدمه

«...هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ...» (سوره بقره آیه ۱۸۴)

چنان‌که در این آیه شریفه به تصریح آمده، قرآن کریم به عنوان معجزه بی‌بدیل الهی، از آن حیث که جامع تمامی نیازهای انسانی در اعصار مختلف است، اصول هدایت در آن به صورت کامل آمده است. بنابراین در تمامی حوزه‌های اساسی حیات انسان، می‌توان به این کتاب شریف مراجعه و با دریافت اصول مبنایی ارائه شده از سوی خداوند متعال نسبت به طراحی نظریه‌ها و سازمان‌دهی سازمان‌های مورد نیاز اقدام کرد.

مطالعات امنیتی نیز از این حکم مستثنی نبوده‌اند و نگارندگان در این مقاله با توجه به نقش محوری تهدید نرم در مطالعات و معادلات امنیت معاصر، سعی در فهم تعریف قرآنی این مفهوم از یک‌سو و شناسایی مصادیق آن از سوی دیگر دارند. با عنایت به اینکه اخلاق و التزام به ارزش‌های الهی در حوزه رفتارهای اجتماعی، بنیاد نرم‌افزارانه امنیت راتشکیل می‌دهد و متقابلاً "پیروی از وسوسه‌های شیطانی برای خروج از الگوی هنجاری دین و روی آوردن به مفساد اخلاقی" نقطه آغازین تهدیدات نرم به‌شمار می‌آید؛ در این مقاله پژوهشگران به تحلیل موردی داستان قوم حضرت لوط (علیه‌السلام) معروف به قوم سدوم پرداخته‌اند. پرسش اساسی مقاله آن است که: مستند به داستان قوم حضرت لوط (علیه‌السلام) ویژگی‌های تهدید نرمی که متوجه امنیت اخلاقی قوم سدوم بوده، کدام‌اند؟ و به منظور پاسخ به این سؤال، لازم می‌آید، چند سؤال فرعی به شرح زیر بررسی شود:

- عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مفسد اخلاقی مستند به داستان قوم حضرت لوط (علیه‌السلام) کدام‌اند؟
- عناصر معنایی سازنده تهدیدات نرم مستند به داستان قوم حضرت لوط (علیه‌السلام) کدام‌اند؟

مبانی

از آنجا که تحلیل‌های علمی مبتنی بر شناخت مفاهیم اصلی و نحوه و روش ارتباط بین آن‌ها به عنوان متغیرهای اصلی و فرعی در چارچوب نظریه‌های معین هستند؛ در این قسمت نخست مفاهیم اساسی مقاله تعریف، نظریه مبنايي برای تحلیل تهدیدات نرم بیان و در نهایت تحلیل معرفی می‌شود:

۱. مفهوم شناسی

۱.۱. مفسد اخلاقی

یکی از متغیرهای جامعه‌الگوپذیری فرد یا گروهی از آگاهان یک جامعه است که با آگاهی کامل از ارزش‌ها و هنجارهای جامعه خودی، ارزش‌ها و هنجارهای نوین برگرفته از جوامع دیگر می‌آفرینند که برتر از قبل است و جامعه را به سوی ترقی و تعالی سوق می‌دهد. چنین الگوپذیری را جامعه‌شناسان الگوپذیری مثبت می‌گویند. اما یک نوع الگوپذیری منفی و کج‌اندیشانه وجود دارد که آن‌هم به صورت جمعی و فردی پذیرفته می‌شود، برخلاف هنجارها و ارزش‌های پذیرفته شده فرهنگی و انسانی جامعه عمل می‌کند. این‌ها ضمن آنکه الگوهای نامناسب را از دیگران می‌گیرند خود نیز تبدیل به گروهی نامناسب و مخرب می‌شوند. این‌ها را به این علت دسته یا گروه می‌گویند چون جز فرهنگ حتی کوچک کج‌روانه خود شده‌اند و از حمایت اعضای گروه خود در برابر جامعه کلان و بزرگ برخوردارند و بنابراین جامعه بزرگ همیشه به آنان سر ستیزه و دشمنی آشتی‌ناپذیر دارند و از اعضای گروه آنان دوری می‌جویند. تعاریفی در ارتباط با مفسد اخلاقی آمده است که در ذیل به تعدادی از آن‌ها می‌پردازیم:

- رفتار ناسازگار و غیرمنطبق با انتظارات جامعه یا یکی از گروه‌های مشخص درون آن و دوری جستن و فرار از هنجارهاست (کوئن، ۱۳۷۰: ۲۱۵).

• ناهم‌نوایی با هنجار یا هنجارهای معینی است که تعداد بسیار زیادی از مردم، در اجتماع یا جامعه‌ای پذیرفته‌اند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۱۴۹)

۲. ۱. امنیت (نرم و سخت)

“امنیت” مفهومی “زمینه‌وند” (Contextual) به‌شمار می‌آید که فهم آن بدون درک مقتضیات زمانی و مکانی آن اصولاً میسر نیست. به همین خاطر است که شاهد تغییر و تنوع تاریخ ارائه شده از آن در حوزه تخصصی هستیم (افتخاری، ۱۳۸۰: ۲۹-۱۴). به هر حال باید اذعان کرد که در تعریف و تبیین چستی مفهوم امنیت دیدگاه‌های مختلفی وجود دارد و هنوز آنچنان که شایسته است به تعریفی جامع و کامل دست نیافته‌ایم. امنیت به‌طور کلی یعنی تداوم اموری مانند سلامت جسم و فکر و روح، همبستگی خانواده، جریان سرمایه‌گذاری فیزیکی و انسانی و جریان مصرف معقول، همچنین انتظارات افراد جامعه از تداوم آتی این امور به سمت بهتر شدن؛ به گونه‌ای که موقعیت موجود و بهبود این امور، از تعرض و گزند عوامل مخرب مختلف در امان باشد. در تقسیم‌بندی امنیت نرم و سخت، بهترین متن قرآن کریم و مفسرین اصلی و بنیادی آن یعنی اهل بیت (علیه‌السلام) هستند. این تقسیم‌بندی به واسطه ابزار یا اهداف تأمین آن قابل نقد است؛ جدا از اینکه تفکیک اهداف سخت و نرم در عمل همیشه ممکن نیست و اینگونه نیست که برخی از ابزارها کارکرد اقناعی داشته باشند و برخی اجباری. معیار اصلی‌ای که در قرآن کریم برای تعیین و تعمیق ابعاد مختلف جامعه، از جمله بُعد امنیتی مورد تأکید قرار داده است، هویت است. یعنی ابزار مهم نیست، اهداف هم تأکید محوری و مبنایی ندارند، ملاک اصلی ماهیت پدیده است (افتخاری، ۱۳۸۸).^۱

۳. ۱. تهدید (نرم و سخت)

لغت‌نامه‌های معتبر بین‌المللی از تهدید تعاریف کمابیش مشابهی ارائه داده‌اند. لغت‌نامه‌ی وبستر (webster) برای تهدید دو تعریف ارائه داده است. نخست تهدید را بیان و ابزار قصد آسیب رساندن، نابود یا تنبه کردن دیگران از روی انتقام یا ارعاب می‌داند

۱. تک مقاله ارائه شده دکتر اصغر افتخاری در همایش سراسری “امنیت جمهوری اسلامی ایران” ۱۳۸۸/۰۹/۱۱.

و در تعریف دوم آن را نشان دادن خطر، آسیب و شرارت قریب الوقوع مانند جنگ تعریف کرده است (افتخاری، ۱۳۸۵: ۸-۴۰).

در مورد تهدید سخت و نرم تلقی واحدی وجود ندارد. برخی تهدیدات نرم را تهدیداتی غیر نظامی مانند تهدیدات محیط زیست، جرایم، فساد و... دانسته‌اند. (گروه مطالعاتی، ۱۳۸۸: ۹۴) و برخی تلقی دیگری از تهدید نرم دارند و آنرا از دو جهت ذیل قابل بحث می‌دانند:

الف. از جهت ابزار و شیوه‌های تهدید. در برخی از تهدیدها ابزارها و شیوه‌های تهدید سخت و توأم با زور و اجبار است؛ مانند تهدید نظامی یا تحریم اقتصادی و یا در مواردی ابزار یا شیوه‌های مورد استفاده نرم و غیر خشونت‌آمیز است؛ مانند استفاده از رسانه، تعلیم و روش اقناع.

ب. از جهت هدف و سوژه تهدید. در برخی از موارد هدف تهدیدکننده موضوعات سخت و عینی است مانند تخریب اماکن و تأسیسات نظامی و سیاسی، کشتن انسان‌ها و... اما در مواردی دیگر ممکن است هدف تهدیدکننده تغییر نگرش‌ها، افکار و علایق افراد یا جامعه باشد.

اگرچه معمولاً ابزار و شیوه سخت با هدف سخت و برعکس ابزار و شیوه نرم با هدف نرم تناسب دارند اما ممکن است در موارد خاص از ابزار سخت برای اهداف نرم نیز استفاده شود (گروه مطالعاتی ۱۳۸۷: ۲۴ - ۱۱۴).

۴.۱. ناهنجاری اجتماعی

ناهنجاری یعنی اختلالی که در روابط فرد یا گروه با محیط اجتماعی خود یا ساخت کارکرد جامعه پدید می‌آید و یا رفتاری که به طریقی با انتظارات مشترک اعضای جامعه سازگاری ندارد و بیشتر افراد، آن را ناپسند و نادرست می‌دانند (ستوده، ۱۳۷۹: ۳۱).

پس شخص تا آن حد "بهنجار" تلقی می‌شود که با ضوابط اخلاقی و فرهنگی جامعه‌اش سازگار و هماهنگ باشد. بنابراین، بهنجاری، با رعایت قواعد اجتماعی و "بهنجاری" با "سلوک ضد اجتماعی" یکسان انگاشته می‌شود. پس کج‌روی و ناهنجاری اجتماعی به یک معنا، ناهمنوایی با هنجارهای جامعه است (گول، کولب، ۱۳۷۶: ۳۱).

اگرچه به‌زعم آسیب‌شناسان اجتماعی همه صور و انواع ناهنجاری‌ها و نژندی‌های اجتماعی چون سرقت، قتل، قمار، قاچاق، خودکشی، فحشا، اعتیاد، الکلیسم، وندالیسم و نظایر آنچه به‌مثابه انحراف (کج‌روی) و چه در زمره بیماری یا اختلال معلول ناسازگاری‌هایی است که بر روابط فرد و جامعه حاکم است، مع‌الوصف باید توجه داشت که در همه دوره‌های تاریخی بنابه ماهیت و طبیعت ساختارها، سازمان‌ها، نهادها و روابط اجتماعی تولید از یک‌سو و سرشت روانی و طبیعت زیستی انسان از سوی دیگر، اشکال، صور و انواع خاصی از کج‌روی‌ها، اختلالات و ناهنجاری‌های اجتماعی در جوامع بشری بروز و نمود یافته است. از این‌رو در برخی از دوره‌های تاریخی بعضی از رفتارها را در جوامع رفتارهای نژند، مذموم و یا کج‌رو تعریف کرده‌اند، رفتارهای نژند جدیدی نیز که خاص شرایط و جامعه جدید است، مطرح شده‌اند. به عبارت دیگر با تغییر ساختارها و مناسبات اجتماعی، باید‌ها و نباید‌ها، سنجه‌ها و ملاک‌های سلامتی و بیماری اجتماعی، ارزش‌ها و هدف‌های فرهنگی و نحوه برداشت، طرز تلقی و ارزیابی‌های افراد نیز متحول و دگرگون شده‌اند. این خود نه تنها اشکال و انواع جدیدی از ناهنجاری‌ها را پدید آورده است، بلکه میزان شیوع، رواج و نیز معنی و مفهوم آن را تغییر داده است. از جمله ناهنجاری‌های مطرح در جوامع امروزی سراسر جهان؛ که گاهاً به‌صورت قوانین در این جوامع از مجلس قانون‌گذاری آن‌ها نیز طی مستنداتی مهر تأیید خورده است؛ هم‌جنس‌گرایی است، که به‌عنوان یک تهدید، گریبان‌گیر مردم و خانواده‌های این جوامع شده است (محسنی تیریزی، ۱۳۸۳: ۲۲ تا ۲۵).

از آنجایی که جامعه ایرانی با توجه به تفکر قرآنی حاکم بر آن، نیاز به شناخت این‌گونه تهدید را در برخورد و صیانت از خانواده احساس می‌کند و از طرفی آموزه‌های دینی را سرلوحه تربیت و ارزش‌های حاکم در خانواده می‌داند، به بررسی این‌گونه ناهنجاری‌ها از دیدگاه قرآنی پرداخته و مسئله ناهنجاری‌ها را از بُعد قرآنی مورد تفحص قرار می‌دهد تا در این راستا؛ ضمن شناخت، بهره‌برداری اخلاقی و ارزشی از آن صورت پذیرد (آقاجانی، ۱۳۸۱).

۲. چارچوب نظری

در ارتباط با تحلیل و بیان چپستی "تهدیدات نرم" تاکنون نظریه‌های مختلفی ارائه شده است که بررسی انتقادی آن‌ها حکایت از آن دارد که رویکرد قرآنی را نمی‌توان بر این نظریه‌ها منطبق کرد. به عبارت دیگر، قرآن کریم دارای نظریه‌ای متمایز است که به دلیل توجه به شاخص‌های هویتی از جامعیت و کاربرد بهتری برخوردار است. در این قسمت نظریه‌های موجود بیان و بررسی انتقادی شده و در نهایت نظریه منتخب مستند به آموزه‌های اسلام آورده می‌شود که راهنمای مقاله حاضر است.

۲.۱. نظریه‌های ابزار محور

در این رویکرد، نوع ابزاری که برای امنیت‌سازی به کار گرفته می‌شود ملاک است و به دلیل عینیت داشتن این معیار از توجه بیشتری هم برخوردار است. از این منظر ابزارها را می‌توان به دو گروه عمده تقسیم کرد.

الف. ابزارهای معطوف به فیزیک

منظور از ابزارهای معطوف به فیزیک آن دسته از ابزارهایی است که ارزش‌های قدرت را عموماً به صورت مستقیم و بعضاً غیر مستقیم معطوف به جسم و عینیت تهدیدشونده می‌کند. برای مثال کاربرد اسلحه برای واداشتن فرد مورد نظر به انجام رفتاری خاص که قدرت را متوجه حیات جسمی او می‌کند و به تبع آن فکر (بعد ذهنی) فعال شده تصمیم‌گیری می‌کند. در این کاربرد ذهن به واسطه جسم درگیر شده در نهایت عمل امنیتی شکل می‌گیرد.

ب. ابزارهای معطوف به ایده

ویژگی بارز ابزارهای معطوف به ایده، آن دسته از ابزارهایی است که از مواجهه مستقیم قدرت با فیزیک هدف پرهیز و آن را از شبکه ذهن مخاطب عبور داده، اعمال می‌کنند. اهمیت رسانه‌ها، اینترنت، و مقولاتی از این قبیل به آن خاطر است که قدرت را در فضای ذهن مخاطب معنا کرده از آن طریق به رفتار تبدیل می‌سازد. به همین دلیل است که از توجه، اعتبار و کاربرد بنیادی‌تر و موثرتری هم برخوردارد. برای مثال، سلطه را نه از طریق سلاح و کاربرد آن، بلکه با تصویرسازی‌های مطلوب در فضای مجازی (انیمیشن

فیلم، کارتون، رمان و ...) تحصیل می‌کند. بر همین سیاق در خصوص سایر مفاهیم که با نقش برجسته رسانه‌ها و شبکه همراه است. (Cortright 2006&Sharp 2005: 13-68)

چنان‌که ملاحظه می‌شود این رویکرد در مرتبه‌ای ورای منابع قرار دارد و تأکیدش بر این نکته محوری است که برای انتقال معنای قدرت از چه ابزاری استفاده می‌شود. بدین ترتیب در میانه دو ملاحظه جدی قرار دارد: هدف امنیت و منابع امنیت. بر این اساس چه بسا منبعی سخت (مثلاً برتری نظامی) با ابزاری نرم (مثلاً فیلم‌سازی) برای رسیدن به موقعیتی سخت‌افزارانه (نفی تهدید نظامی رقیب) به کار گرفته شود؛ که در این صورت نرم‌افزارگرایی ابزاری، در میان دو سخت‌افزارگرایی امنیتی قرار دارد. به همین خاطر است که نگارنده این رویکرد را ناقص ارزیابی می‌کند.

۲.۲. نظریه‌های هدف محور

یکی دیگر از رویکردهایی که در بحث امنیت نرم قابل شناسایی است به نوع اهداف امنیتی توجه دارد؛ بدین صورت که اهداف قابل تعریف در دو دسته اصلی است:

الف. اهداف سخت

سخت در اینجا به معنای واقعیت‌های تجربی‌ای است که به صورت تصرف اراضی، برتری نظامی، ساقط کردن دشمن یا مواردی از این قبیل در معادلات امنیتی تجلی می‌یابد. سختی این اهداف به محسوس و ملموس بودن تجربی آنهاست که از دیرباز توانسته خود را به خاطر همین ویژگی بر تحلیلگران امنیتی تحمیل کند و پیوسته اولویت نخست را در اداره و هزینه کرد منابع به خود اختصاص دهد اینکه جنگ قادر به تغییر تمامی اولویت‌ها و راهبردها در یک کشور است و همه چیز را تابع خود می‌سازد از همین نظر قابل درک و تفسیر است (Sharp: 2005).

ب. اهداف نرم

در مقابل، اهداف نرم متوجه مقولات پیچیده‌تر و در لایه‌های زیرین پدیده‌ها است؛ به این صورت که تحول یک ایده یا اصلاح یک نگرش را مدنظر دارد که به واسطه آن تغییر بسیاری از رفتارهای سخت متحول می‌شود. بنابراین تمامی اقداماتی که به نوعی این هدف را دنبال کند نرم‌افزارانه ارزیابی می‌شود (افتخاری و دیگران، ۱۳۸۷).

اگر بپذیریم که بین هدف و ابزار غالباً نوعی ارتباط وجود دارد می‌توان به یک دیدگاه ترکیبی دست یافت که "ابزار - هدف" بنیاد است. در مجموع چینی می‌توان اظهار داشت که "امنیت نرم" در این رویکرد، محصول تقویت و اثبات مبادی چون فرهنگ، باورها و اعتقادات و ... ارزیابی می‌شود؛ و در مقابل امنیت سخت به حفظ منابع طبیعی قلمرو ارزی و ... ناظر است که در مقام عمل امکان کاربرد ابزارهای معطوف به ایده یا معطوف به فیزیک برای هر یک از این دو دسته از اهداف وجود دارد و همین امر منجر می‌شود تا نواقص رویکرد ابزاری در اینجا مجدداً مطرح شود. افزون بر اینکه تفکیک اهداف سخت و نرم در عمل همیشه ممکن نیست و "گران بار" بودن تفکیک اهداف سخت از هنجارها مانع از آن می‌شود که بتوان این رویکرد را عملیاتی و صائب ارزیابی کرد.

۲.۳. نظریه‌های هویت محور

این نظریه ریشه در گفتمان امنیتی اسلام دارد، چنان‌که خداوند متعال به صراحت می‌فرماید: هیچ‌کس را از "خدا" ایمنی نیست مگر آنکه "ایمان" آورد و آن را در نظر و عمل ارتقا بخشد. به همین دلیل است که امنیت از حیث ماهیت نرم‌افزارانه و در متن ایمان فهم و معنا می‌شود. این نظریه امنیتی اگرچه بر محور مفهوم امنیت نرم قرار دارد، اما نمی‌توان آن را با نظریه‌های موجود در باب نرم‌افزاری دیدن امنیت یکسان تلقی کرد. در گفتمان اسلامی معیار و مبنا هویت بوده، در نتیجه مشاهده می‌شود که امنیت با هویتی نرم‌افزارانه - مبتنی بر ارزش‌ها، هنجارها و باورها - تعریف و فهم می‌شود. در این رویکرد چنین نیست که دو گونه از امنیت (موسوم به سخت و نرم) قابل شناسایی و تفکیک باشد؛ بلکه اصولاً به جز امنیت نرم، امنیت دیگری وجود ندارد (افتخاری، ۱۳۸۸: ۴۲).

۳. روش‌شناسی

در تحقیق حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیل محتوا و بررسی اسناد و مدارک و کتابخانه تخصصی موجود نسبت به جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات اقدام شده است؛ بدین ترتیب که در مرحله نخست، کل آیات قرآن کریم در باره موضوع مورد مذاقه قرار گرفته است، و آیاتی که به‌طور مستقیم و غیر مستقیم در مورد موضوع حاضر بوده

شناسایی و تفکیک شده‌اند؛ و سپس ضمن بررسی مفاد آیات و روایات، مضامین مطرح در آن‌ها استخراج شده، و پس از طبقه‌بندی به قدر لازم در ذیل مصادیق و مؤلفه‌ها قرار داده شده است.

روش تحلیل محتوا

تحقیق کیفی به این معناست که محقق می‌تواند اثبات کند که تحقیق در حوزه مشخص و چارچوب معین صورت گرفته است و می‌توان آن را به صورت صریح شرح داد و یا وصف کرد. از آنجا که این تحقیق از نوع توصیفی است ضرورت دارد اسناد، مدارک و راه‌ها یا روش‌هایی که در تحقیق به اجرا درآمده را مشخص و از آن‌ها یک پایگاه داده‌ها بسازد. که در این خصوص جداول و بسته‌های معنایی که در ادامه مقاله درج شده موید این مطلب است.

یکی از روش‌های کیفی که در برخی از شاخه‌های علوم انسانی کاربرد دارد "روش تفسیری" است. براساس این روش منابع مدغن مورد تحلیل محتوا قرار می‌گیرد و دست آخر محقق با استفاده از برداشت‌ها و تفاسیر مختلف، اقدام به مستند کردن اطلاعات به دست آمده کند. روش مزبور، روشی است که بر اساس استفاده هر چه بیشتر از امکانات سه‌گانه "قدرت تفکر و تدبیر، مقدمات علمی تفسیر و ارتباط" با مجاری دین مبین اسلام "وحی" استوار باشد (عمید زنجانی، ۱۳۶۶: ۳۱۵).

در مقاله حاضر، نگارنده با بهره‌گیری از تفاسیر مختلف قرآن کریم و تحلیل منابع معتبر اسلامی و تحلیل آثار علما، سعی کرده است پایگاه جامعی از داده‌ها جهت ارزیابی تهدیدات نرم از دیدگاه قرآن را ایجاد کند.

زمینه اجتماعی

از آنجا که ناهنجاری‌های اجتماعی پدیده‌هایی زمینه‌وند هستند؛ به همین خاطر نمی‌توان ماهیت تهدیدات نرم در حوزه اخلاقی را بدون آشنایی با پیشینه تاریخی جوامع مذکور، فهم و در پی آن مدیریت کرد. بر این اساس در این قسمت ساخت اجتماعی و تاریخی قوم سدوم تحلیل می‌شود.

۱. جغرافیای تاریخی

در نگاه نخست به متن قرآن کریم، یکی از مواردی که چشمان جست‌وجوگر حقیقترا مجذوب خویش می‌سازد، وجود چشمگیر داستان‌های انبیای الهی و سرگذشت اقوام ستمکارشان است که برای صاحبان خرد سراسر موعظه و پند و هستند.

از جمله پیامبرانی که سرگذشت ایشان و قومشان در قرآن به تفصیل بیان شده حضرت لوط (علیه السلام) است. مردم سدوم دارای اخلاقی فاسد و باطنی ناپاک بودند؛ از انجام هیچ معصیتی پرهیز نمی‌کردند و در اعمال ناشایستی که انجام می‌دادند، نصیحت‌پذیر نبودند. این قوم در فسق و فجور و زشتی سیرت کم‌نظیر بودند. دزدی و راهزنی و خیانت‌کاری را پیشه خود ساخته بودند، بر راه هر رهگذری کمین و از هر سو به او حمله می‌کردند و اموالش را می‌ربودند. ایشان دین و آیینی نداشتند که مانع اعمال ناپسندشان شود و هرگز از ستمکاری شرمگین و سرافکنده نمی‌شدند، و پند هیچ واعظ و نصیحت‌هیچ عاقلی را گوش نمی‌دادند! گویا روح قوم لوط تشنه جنایت بود و جنایات مکرر، روح عصیانگر و طبیعت ستمکار آن قوم را اقناع نمی‌کرد؛ دل‌های آنان آلوده به مفسد بود و هر روز جنایت و عمل ناشایست تازه‌ای را مرتکب می‌شدند، تا جایی که عمل ناشایستی را که قبلاً کسی مرتکب نشده بود بر گناهان پیشین خود افزودند و به عمل نامشروع و غیر اخلاقی روی آوردند. این قوم نابکار، زن‌ها را که خدا برای تسکین ایشان خلق کرده بود را ترک کرده و به رابطه با مردان روی آوردند. و در کمال بی‌شرمی این عمل ناپسند را آشکارا انجام می‌دادند و هرگز به فکر ترک این مفسد نبودند بلکه بر انجام آن اصرار می‌ورزیدند. این قوم مردم را ناگزیر می‌ساختند با فاسدین همراهی کنند و آن‌ها را به این کار دعوت می‌کردند و پیوسته به گمراهی خود می‌افزودند. آن‌قدر عمل زشت خود را تعقیب و تبلیغ کردند تا ارتکاب به منکرات علنی و آشکار شد، جنایات افزایش یافت و قلب آنان با گناه و فحشا آمیخته شد (بی‌آزار شیرازی، ۱۳۸۰).

۲. فرهنگ اجتماعی

در اندیشه و فرهنگ اسلامی تشیع، دو اصل مذهب (عدل - امامت) به اصول دین اضافه شده است. بدین مفهوم که خداوند عدالت خواه هست چون جهان و مردم را بر پایه تعادل خلق کرده است «الذی خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ» (انفطار، آیه ۷) و اصل تعادل را جزو نظام عالم قرار داده است.

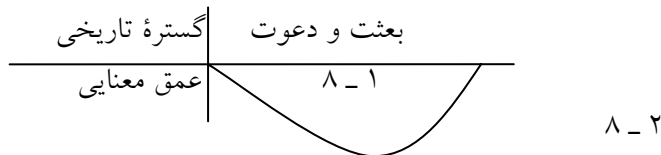
از این رو در شرایط اجتماعی هم که اصل تعادل در روابط انسانی و طبیعت قرار می گیرد برای ایجاد تعادل باید این روابط را تنظیم کرد. یکی از ابزارهای تداوم و بقای اندیشه ها و فرهنگ ها این است که در مسیر عدم خروج از تعادل، گام برداشته شود اندیشمندان و متفکرین، با بررسی و ارزیابی و جمع آوری معلومات و اطلاعات فضایی ایجاد کنند که به سرعت و هم پای تحولات راهبردهایی برای حل مشکلات و معضلات یافته هنجارهای مورد لزوم را ایجاد کنند، چنانچه هر جامعه به این نکته توجه نکند لزوماً عقب مانده و توسعه نیافته باقی می ماند. یکی از خطرناک ترین اموری که موجب هلاکت آدمی و ساقط شدن او از انسانیت و آدمیت است، وسوسه شیطانی است. و چون شیطان برای گمراه کردن انسان و نابود کردن او قسم خورده است، لذا از هیچ کاری دریغ نمی کند، و بزرگترین سلاح را برای نابودی انسان، وسوسه کردن او به امور خلاف و گناه می داند. وقتی شیطان انسان را وسوسه می کند تا گناه و معصیت و نافرمانی امر خدا را انجام دهد، برای کسانی که اهل ایمان هستند و خداپرست هستند، یک حالت اضطراب و ترس و تردید در وجود آنها ایجاد می شود و از عاقبت انجام این کار می ترسند، چرا که؛ این گونه شرایط، به عنوان تهدید معرفی شده و باعث به مخاطره انداختن؛ سلامت اجتماعی، ارزش ها و هدف های فرهنگی اهل ایمان و منافع آنان در راستای وصال حق می شود.

سازمان معنایی و بایسته‌های امنیتی داستان قوم سدوم در قرآن کریم

۱. حضرت لوط (علیه‌السلام) در قرآن کریم (سوره انعام) و بسته‌های معنایی(الهی) قمشه‌ای، ۱۳۸۲: ۲۲۳).

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره انعام
تاریخی	۸-۱	انتخاب و بعثت پیامبران (شایستگان).	۸	وَ اسْمَعِيلَ وَ اَلْيَسَعَ وَ يُونُسَ وَ لُوطاً وَ كَافراً فَضَلْنَا عَلَي الْعَالَمِينَ (۸۶). و اسماعیل و یسع و یونس و لوط از شایسته‌گاند و ما همه آن پیغمبران را بر عالمیان برتری دادیم.
معنایی	۸-۲	برتری پیامبران نسبت به عالمیان (شایستگی)		

نمودار و محور شماره ۱. بسته‌های معنایی سوره انعام

توضیحات. این آیه بحث‌های مربوط به انتصاب و بعثت پیامبران و برتری آنان نسبت به عالمیان و در میان جامعه مختلف است. که در تعدادی از سوره‌های دیگر قرآن از جمله؛ ص، انبیا، شعرا... آورده شده است.

۲. داستان حضرت لوط (علیه‌السلام) در قرآن کریم (سوره هود «ع») و بسته‌های معنایی: (طباطبایی، ۱۳۶۳: ۵۰۴ تا ۵۱۷).

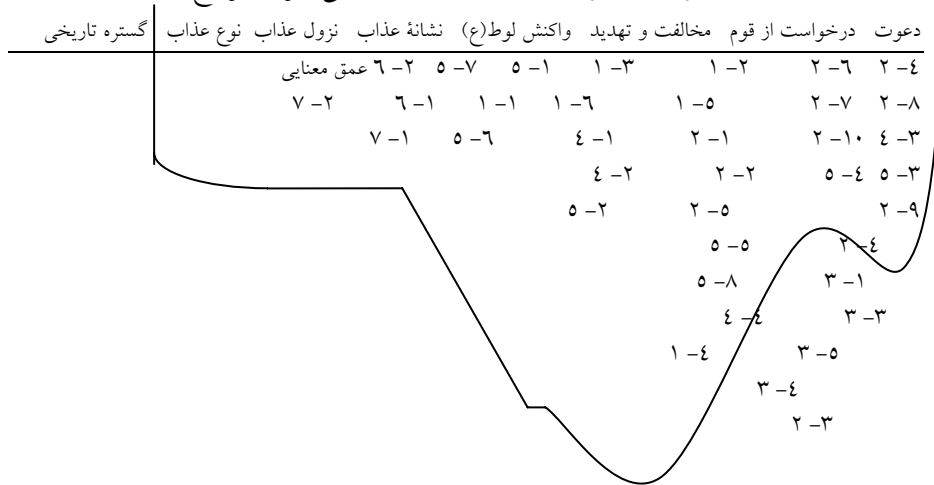
ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه‌های سوره هود(ع)
تاریخی	۱-۱	فرستادگان الهی (نشانه عذاب)	۱	وَ لَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِئِئِهِمْ وَ ضَاقَ بِهِمْ ذُرْعاً وَ قَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ (۷۷). و همین که فرستادگان ما نزد لوط آمدند، از دیدن آنان (که به صورت جوانانی زیبا روی مجسم شده بودند) سخت ناراحت شد، چون مردمش به آسانی از آن‌گونه افراد زیبا روی نمی‌گذشتند و خود را در برابر قوم بیچاره یافت و زیر لب گفت: امروز روز بلایی شدید است.
معنایی	۱-۲	حرص در گناه (شهوت لجام گسیخته).		
معنایی	۱-۳	شرمنده‌گی و پریشانی حضرت لوط.		
معنایی	۱-۴	مستأصل شدن حضرت لوط.		
معنایی	۱-۵	تعرض.		
معنایی	۱-۶	امتحان الهی (روزهای سخت)		
معنایی	۲-۱	هجوم قوم (اقدام عملی و دسته‌جمعی).	۲	وَ جَاءَهُ قَوْمُهُ يَهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَ مِنْ قَبْلِ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَقَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ اَظْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تَخْزُونِ فِي ضَيْفِي اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ (۷۸). در همین لحظه
معنایی	۲-۲	تأکید و سبقت گرفتن بر عمل قبیح.		
معنایی	۲-۵	فرهنگ شدن عمل		

معنایی	۲-۴	هم جنس بازی. واژگونی شاخص‌ها (ارزش غلط).		مردم آلوده‌اش با حرص و شوقی و صفت‌ناپذیر به طرف میهمانان لوط شتافتند، چون قبل از این ماجرا اعمال زشتی (در هم جنس بازی) داشتند. لوط گفت: ای مردم این دختران من در سنین ازدواج‌اند، می‌توانید با آنان ازدواج کنید، برای شما پاکیزه‌ترند، از خدا بترسید و آبروی مرا در مورد میهمانانم نریزید، مگر در میان شما یک مرد رشد یافته نیست.
معنایی	۲-۵	عدم پذیرش نصیحت و توجه به اخلاقیات (تکذیب حق).		
معنایی	۲-۶	رفع میل جنسی از راه حلال (نکاح).		
معنایی	۲-۷	ترس از خداوند.		
تاریخی	۲-۸	امر به معروف و نهی از منکر (اندرز).		
معنایی	۲-۱۰	آزده‌بودن و رشد جامعه و فرد.		
معنایی	۳-۱	پافشاری برگناه.		
معنایی	۳-۲	رفع میل جنسی از راه حلال. (عدم نکاح)	۳	قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكُمْ مِنْ حَقِّ وَ إِنْ كُنْتُمْ تُعْلَمُونَ مَا تُرِيدُونَ (۷۹). گفتند: ای لوط تو خوب می‌دانی (که سنت قومی به ما اجازه نمی‌دهد) که متعرض دخترانت شویم، و تو خوب می‌دانی که منظور ما در این هجوم چیست.
معنایی	۳-۳	فرهنگ‌شدن عمل هم جنس بازی.		
معنایی	۳-۴	عدم رعایت حدودالله.		
معنایی	۳-۵	اقدام عملی و دسته‌جمعی.		
معنایی	۴-۱	مستأصل و مأیوس شدن حضرت لوط.		
معنایی	۴-۲	اقدام عملی سخت‌افزاری.	۴	قَالَ لَوْ أَنِّي لَبِيتُ بِمَنْ قَوْمِي أَوْءَاؤِي إِلَيْهِ رُغْنٍ شَدِيدٍ (۸۰) لوط گفت: ای کاش در بین شما نیرو و طرفدارانی می‌داشتم یا برای خودم قوم و عشیره‌ای بود و از پشتیبانی آن‌ها برخوردار می‌شدم.
معنایی	۴-۳	عدم داشتن جایگاه مردمی پیامبر در قوم.		
معنایی	۴-۴	استغاثه و طلب یاری در میان قوم (دعوت)		
معنایی	۵-۱	عدم موفقیت پیامبر در تحقق دادن خواسته.		
معنایی	۵-۲	رفع ترس (امید به فضل خداوند).		
معنایی	۵-۳	آرامش قلب‌ها با یاد خداوند.		
معنایی	۵-۴	نزدیک‌بودن عذاب و هلاک قوم.		
تاریخی	۵-۵	وعده و تقاضای عذاب توسط پیامبر.	۵	قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُؤْسُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعِ مَنْ الْيَلُّ وَ لَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدًا إِلَّا أَمْرًا أَنْتَ مُصِيبٌ مَا أَصَابُهُمْ إِنْ مَوْعَدُهُمْ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ (۸۱) فرشتگان گفتند: ای لوط (غم‌مخور) ما فرستادگان پروردگار تو هستیم شر این مردم به تو نخواهد رسید. پس با خاطری آسوده از این بابت، دست بچه‌هایت را بگیر و از شهر بیرون بفر، البته مواظب باش احدی از مردم متوجه بیرون رفتنت نشود، و از خاندانت تنها همسرت را به جای گذار که او نیز مانند مردم این شهر به عذاب خدا گرفتار خواهد شد و موعد عذابشان صبح است و مگر صبح نزدیک نیست؟
معنایی	۵-۶	پشتیبانی خداوند از پیامبر		
معنایی	۵-۷	نزول حتمی عذاب، حتی بر نزدیکان و خویشاوندان		
معنایی	۵-۸	بی‌ایمان (توسط فرشتگان)		
معنایی	۵-۹	پوشش و رعایت امنیت.		
معنایی	۶-۱	نزول عذاب و عدم خلل در امر خداوند.	۶	فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَىٰهَا سَافِلَهَا وَ آمَطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مُنْقُودٍ (۸۲). پس همین‌که امر ما آمد سرزمین‌شان را زیرورو
معنایی	۶-۲	تعدد عذاب و چگونگی حادث		

		شدن آن با توجه منحصر به فرد بودن معصیت قوم حضرت لوط(ع).		کرده بلندی‌هایش را پست، و پستی‌هایش را بلند کردیم و بارانی از کلوخ بر آن سرزمین باریدیم، کلوخ‌هایی چون دانه‌های تسبیح ردیف شده.
معنایی	۷-۱	نزول و عدم تأخیر عذاب بر اقوام ستمکار.	۷	مُسُوْمَةُ عِنْدَ رَبِّكَ وَ مَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بَبَعْدٍ (۸۳). کلوخ‌هایی که در علم پروردگارت نشان‌دار بودند و این عذاب از هیچ قومی ستمگر به دور نیست.
معنایی	۷-۲	سنگ‌ها یا کلوخ‌های هوشمند.		

توضیحات: از اینجا داستان حضرت لوط آغاز می‌شود که در قومی بسیار فاسق و بی‌کردار زندگی می‌کرد. آن‌ها به حدی گستاخ بودند که در ملاء عام گناه می‌کردند. آری! گناه علنی کیفر گناه را بالا می‌برد زیرا گناه علنی هم نشانه جرئت و جسارت انسان گناه‌کار است و هم بی‌اعتنایی به شخصیت مردم و هم جسور کردن دیگران. گناه علنی باعث می‌شود که زشتی آن گناه در اذهان عمومی از بین برود. و این کار تنها از کسانی سر می‌زند که علاقه به انتشار فساد دارند. علاقه به نشر فساد گاهی با زبان، گاهی با قلم و گاهی با بیان گناه دیگران صورت می‌گیرد که گناهی است بسیار بزرگ! خلاصه اینکه در میان تمام گناهان، تنها گناهی که دوست داشتن آن هم گناه کبیره است، نقل گناه دیگران و بی‌آبرو کردن مردم است. در مورد همسر وی نیز می‌توان گفت که؛ زن آسیب‌زا ضمن این که هنگام حضور غیرشرعی در جامعه و در برابر افراد نامحرم پیوسته برای او گناه و سرپیچی از حکم الهی ثبت می‌شود، در جرم و گناه کسانی که از طریق او به گناه جنسی، لاقیدی، جرم و جنایت، ظلم و غیره آلوده می‌شوند، شریک خواهد بود و در نهایت گرفتار برزخ می‌شود و این نکته مهمی است که در قرآن به آن اشاره و عقل سالم بر آن نظارت دارد (کوهی، ۱۳۸۵: ۱۹).

نمودار و محور شماره ۲. بسته‌های معنایی سوره هود(ع)

۳. حضرت لوط(علیه السلام) در قرآن کریم (سوره ی ص) و بسته‌های معنایی

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره ص
تاریخی	۹-۱	انتخاب و دعوت پیامبران.	۹	وَتَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ أُولَئِكَ الْأَحْزَابُ (۱۳) و قوم تمود و لوط و اصحاب الايکه، اينها احزابی بودند(که به تکذيب پیامبران برخاستند)
تاریخی	۱۰-۱	تکذيب پیامبران.	۱۰	إِنَّ كُلَّ إِلَّا كَذَّبَ الرَّسُلَ فَحَقَّ عِقَابُ (۱۴) هر يك از اين گروه‌ها رسولان را تکذيب کردند، و عذاب الهی در باره آنها تحقق يافت.
معنایی	۱۰-۲	عدم تفکر		
تاریخی	۱۰-۳	وعده‌ی عذاب الهی و نزول عذاب.		

توضیحات. اینها شش گروه از احزاب جاهلی و بت پرست بودند که بر ضد پیامبران بزرگی قیام کردند. قوم حضرت نوح(ع)، در برابر این پیامبر عظیم، قوم عاد در مقابل حضرت هود(ع)، فرعون در برابر حضرت موسی(ع) و هارون(ع)، قوم تمود در برابر حضرت صالح(ع)، قوم لوط در برابر حضرت لوط(ع) و اصحاب الايکه در برابر حضرت شعيب(ع)، آنها آنچه در توان داشتند در تکذيب و آزار و ايدای پیامبران و مؤمنان به کار گرفتند اما سرانجام عذاب الهی دامنشان را گرفت و همچون مزرعه خشک شده آنها را درو کرد.

نمودار و محور شماره ۳. بسته‌های معنایی سوره ص

بعثت و دعوت	تکذیب و مخالفت	نزول عذاب	گستره تاریخی
۱۰-۱	۱۰-۳	عمق معنایی	۹-۱ ۱۰-۲

۴. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره ق) و بسته‌های معنایی

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره ق
تاریخی	۱۱-۱	انتخاب و دعوت پیامبران.	۱۱	وَ عَادٌ وَ فِرْعَوْنُ وَ إِخْوَانُ لُوطٍ (۱۳) و قوم عاد و فرعون و قوم لوط.
تاریخی	۱۲-۱	تکذیب پیامبران.	۱۲	وَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَ قَوْمٌ تَبِعَ كُلَّ كَذَّابٍ الرَّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ (۱۴) و اصحاب ایکه و قوم تبع پادشاه یمن همه رسولان حق را تکذیب کردند تا وعدۀ عذاب حق بر آنان حتمی و واجب گردید.
تاریخی	۱۲-۲	وعدۀ عذاب الهی و نزول عذاب (تکذیب مسأله توحید و معاد).		

توضیحات. این آیات هم‌چنان ادامه بحث‌های مربوط به معاد از دریچه‌های مختلف است. هر یک از آنها (این گروه کافر) فرستادگان الهی و محتوای دعوت آنها را خصوصاً در باره معاد تکذیب کردند، و وعدۀ عذاب خداوند در باره آنها تحقق یافت.

نمودار و محور شماره ۴. بسته‌های معنایی سوره ق

بعثت و دعوت	تکذیب و مخالفت	نزول عذاب گستره تاریخی
۱۱-۱	۱۲-۱	۱۲-۲ عمق معنایی

۵. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره انبیا) و بسته‌های معنایی

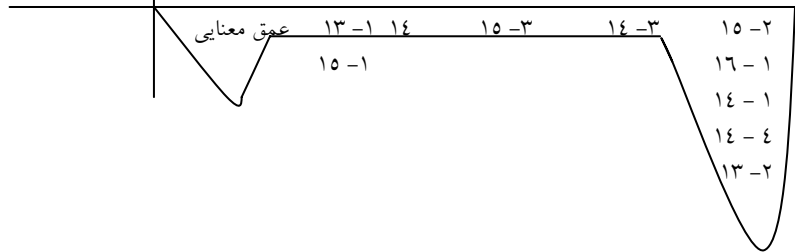
ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره انبیا
تاریخی	۱۳-۱	پشتیبانی خداوند از پیامبران.	۱۳	وَ تَجَنَّبْنَا وَ لُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ (۷۱). و ابراهیم و لوط را رهانیدیم و به سرزمینی رساندیم که برای همگان برکتش بخشیده بودیم.
تاریخی	۱۳-۲	انتخاب و دعوت پیامبران.		
معنایی	۱۴-۱	اطاعت‌پذیری و شایستگی	۱۴	وَ جَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا وَ أَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَ إِقَامَ الصَّلَاةِ وَ آتَاءَ الزَّكَاةِ وَ كَانُوا لَنَا عَابِدِينَ (۷۳) و ما آنها
معنایی	۱۴-۲	هدایت و رهبری.		

معنایی	۱۴-۳	دوری از منکر(فعل خیر؛ زکات، نماز) یگانه پرستی.		را پیشوایانی قرار دادیم، آن‌ها به فرمان ما (مردم را) هدایت می‌کردند و ما به آن‌ها انجام کارهای نیک و بر پا داشتن نماز و ادای زکات را به آن‌ها وحی کردیم و آن‌ها همگی فقط ما را عبادت می‌کردند.
تاریخی	۱۴-۴			
تاریخی	۱۵-۱	پشتیبانی خداوند از پیامبران.	۱۵	وَ لَوْطًا أَتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَ نَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمٌ سَوْءٌ فَاسْقِينِ (۷۴) و به لوط حکمت و علم بخشیدیم و از شهری که اهلش پلیدکاری می‌کردند، نجاتش دادیم، که آنان مردمی پلید و نافرمان بودند.
معنایی	۱۵-۲	برتری پیامبران نسبت به عالمیان.		
معنایی	۱۵-۳	عدم توجه به اخلاقیات(فسق و فجور).		
معنایی	۱۶-۱	اطاعت پذیری و شایستگی	۱۶	وَ ادْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ (۷۵) و لوط را در جوار رحمت خود درآوردیم، که او از شایستگان بود.

توضیحات. امام در قرآن مجید دو گونه است. گونه اول؛ یعنی به امر خدا، نه به امر مردم. امر خدا را بر امر خودشان مقدم می‌شمردند، و حکم او را برتر از حکم خود قرار می‌دهند. گونه دوم؛ فرمان خود را بر فرمان پروردگار، مقدم می‌شمردند، حکم خویش را قبل از حکم او قرار می‌دهند، و مطابق هوس‌های خود و بر ضد کتاب الله عمل می‌نمایند! و این است معیار و محک برای شناسائی امام حق از امام باطل (نجفی خمینی، ۱۳۹۸ه.ق: ۳۰۲). در ادامه به نجات لوط از سرزمین آلودگان و که سرانجام قهر و عذاب شدید الهی آن‌ها را فرا گرفت، و آبادی‌هایشان به کلی زیرو رو شد. گرچه پیامبر برای جهانیان رحمت است، ولی بهره‌بردن از این رحمت، مخصوص اهل ایمان است، از کیفر آزار پیامبر بترسید(قرائتی، ۱۳۸۳: ۹۲).

نمودار و محور شماره ۵. بسته‌های معنایی سوره انبیاء

بعثت و دعوت درخواست از قوم مخالفت اقدام لوط(ع) نشانه عذاب گستره تاریخی

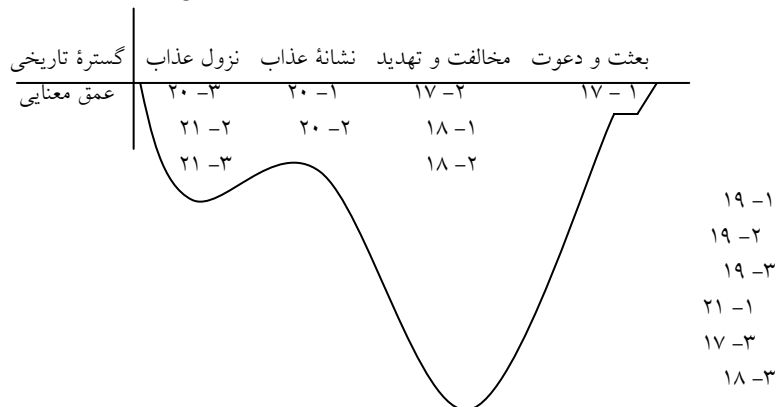

۶. حضرت لوط(علیه السلام) در قرآن کریم (سوره اعراف) و بسته‌های معنایی. (قرائتی، ۱۳۸۳)

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره اعراف
تاریخی معنایی	۱۷-۱ ۱۷-۲	انتخاب و دعوت پیامبران. مخالفت و مبارزه با فحشا و منکرات.	۱۷	وَ لُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ (۸۰) و لوط را (به پیامبری فرستادیم) که به قومش گفت: آیا آن کار زشتی را مرتکب می‌شوید که هیچ‌کس از جهانیان در آن بر شما پیشی نگرفته است؟
معنایی	۱۷-۳	ابداع‌کنندگان اعمال زشت (تبعیض با سایر اقوام)		
معنایی	۱۸-۱	ارضای شهوت از راه هم‌جنس‌بازی فراگیر شدن عمل زشت	۱۸	إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ (۸۱) همانا شما به جای زنان، برای شهوت سراغ مردان می‌روید، بلکه شما قومی اسراف‌کارید.
معنایی	۱۸-۲	هم‌جنس‌بازی تجاوز به حدودالله (مصرف).		
معنایی	۱۸-۳			
تاریخی تاریخی معنایی	-۱ ۱۹ ۱۹-۲ ۱۹-۳	نافرمانی و گناه (مقابله جامعه با پیامبر) تهدید پیامبر به تبعید. مبارزه با ناصحان.	۱۹	وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْ أَئِنَّهُمْ لَأَنْاسٌ يَنْظُرُونَ (۸۲) ولی پاسخ قومش جز این نبود که گفتند: آنان را از شهرتان بیرون کنید، زیرا آنان کسانی‌اند که به پاکی تظاهر می‌کنند.
معنایی	۲۰-۱	نجات پیامبر (پشتیبانی خداوند از پیامبر)	۲۰	فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۸۳) پس ما لوط و خاندان او را به جز همسرش، که از بازماندگان (در عذاب) بود، نجات بخشیدیم.
معنایی	۲۰-۲	زمینه عذاب با خارج شدن پیامبر.		
معنایی	۲۰-۳	جدا بودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.		
معنایی	۲۱-۱	تغییر راه فطرت.	۲۱	وَ أَنْظَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَانظُرْ كَيْفَكَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ.
تاریخی	۲۱-۲	نزول عذاب (تغییر نعمت و قهر الهی).		و ما بارانی (از سنگ) بر آنان بارانیدیم.
معنایی	۲۱-۳	عبرت از تاریخ و سرنوشت دیگران.		پس بنگر که سرانجام گنهکاران چه شد؟ (۸۴)

توضیحات. در اینجا در ضمن پنج آیه، به فشرده گفت و گوهای حضرت لوط(ع) و قومش اشاره شده است و چنین برمی آید که در این سوره(اعراف) تنها هدف این بوده که عصاره‌ای از درگیری‌های این پیامبران و گفت و گوهای آنان با جمعیت‌های سرکش، منعکس گردد. ولی شرح کامل سرگذشت آنان به سوره‌های دیگر قرآن موکول شده است. در این آیات اشاره به جواب لجوجانه و غیر منطقی قوم لوط کرده و گناه که نوعی قانون شکنی در برابر شریعت الهی و نیز برخلاف طبیعت انسانی است از موانع اصلاح می‌باشد که به مقتضای طبیعت و قانون الهی است. از این رو، گناهی که در برابر دعوت این پیامبر خیرخواه و دل‌سوز قرار گرفت و به نوعی به انسان و جامعه آسیب رساند و ضایعه‌ای را در انسان پدید آورد. از جمله؛ اشاره به گناهی است که این قوم مرتکب می‌شود و باعث فساد و انحراف فراگیر گردید، و هیچ‌گونه جوابی در برابر دعوت این پیامبر خیرخواه و دل‌سوز و مصلح نداشتند. لذا در برابر پند و اندرز منطقی و نصیحت و خیرخواهی یک مصلح بزرگ اجتماعی، تنها متوسل به زور و تهدید و تهمت شوند. در نهایت با نزول عذاب(باران سنگ) گرچه روی سخن به پیامبر است، اما پیدا است که هدف عبرت گرفتن همه افراد با ایمان می‌باشد.

نمودار و محور شماره ۶. بسته‌های معنایی سوره اعراف

۷. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره حج) و بسته‌های معنایی

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره حج
تاریخی	۲۲-۱	تکذیب و دروغ‌گویی انگاشتن پیامبران.	۲۲	إِنْ يُكذِّبُوكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادُ وَتَمُودُ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ (۴۲ و ۴۳) اگر ترا تکذیب کنند (امر تازه‌ای نیست) پیش از آن‌ها قوم نوح و عاد و ثمود (پیامبران‌شان را) تکذیب کردند. و قوم عاد و فرعون و قوم لوط.
معنایی	۲۲-۲	استقامت پیامبران.		
معنایی	۲۲-۳	امتحان و مهلت به کافران، اتمام حجت.		
تاریخی	۲۳-۱	تکذیب پیامبران.	۲۳	وَاصْحَابِ مَدْيَنَ وَكَذَّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ (۴۴) و اهل مدین؛ و نیز موسی با تکذیب مواجه شد، آنگاه به کافران مهلت و میدان دادم، سپس فرو گرفتم‌شان، بنگر که عقاب من چگونه است.
معنایی	۲۳-۲	استقامت پیامبران.		
معنایی	۲۳-۳	امتحان و مهلت به کافران،		
تاریخی	۲۳-۴	اتمام حجت. نزول عذاب الهی.		
معنایی	۲۳-۵	انتقام خداوند سخت است.		

توضیحات. کافران باید بدانند عذاب در انتظار آن‌ها است، و دیر یا زود به سراغ‌شان می‌آید، و اگر مهلتی داده شود فرصتی است برای بیداری و تجدید نظر، ولی آن‌ها باید توجه کنند که بعد از نزول عذاب درهای توبه و بازگشت به کلی بسته می‌شود و راهی به سوی نجات نیست.

نمودار و محور شماره ۷. بسته‌های معنایی سوره حج

گستره تاریخی	عذاب	نشانه عذاب	تکذیب و مخالفت اقدام لوط	عمق معنایی
			۲۳-۲۲۴-۲۲۳-۲۲۲-۱	
		۲۳-۵	۲۳-۲	۲۳-۱

۸. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره حجر) و بسته‌های معنایی

(مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۰۲ تا ۱۱۸).

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره حجر
معنایی	۲۴-۱	نشانه عذاب	۲۴	قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ (۵۷) آنگاه ابراهیم (ع) از آن‌ها پرسید؛ شما ای رسولان خداوند بگوئید بیستم برای چه مأموریت مهمی فرستاده شده‌اید
معنایی	۲۵-۱	وعده و حکم قطعی عذاب.	۲۵	قَالُوا إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ قَوْمِ مُجْرِمِينَ (۵۸)

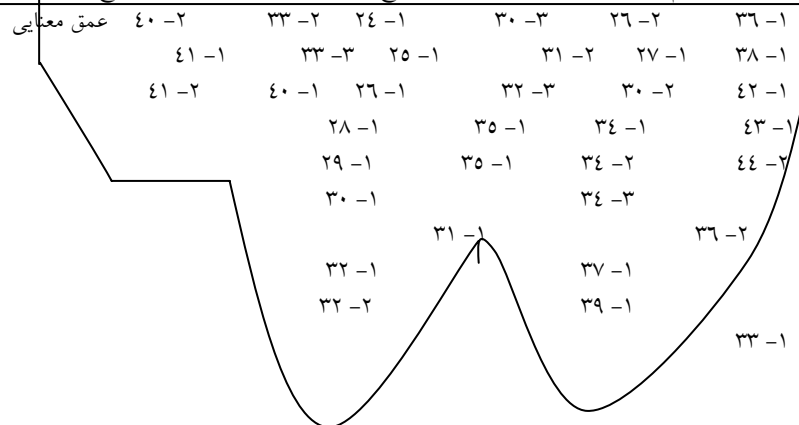
				گفتند؛ ما به سوی یک قوم گنهگار فرستاده شده‌ایم.
تاریخی	۲۶-۱	پشتیبانی خداوند از پیامبر	۲۶	إِلَّا أَلَّا لَوْ طِ إِنْ لَمُنَجِّوهُمْ أَجْمَعِينَ (۵۹) مگر خانواده لوط که ما همه آن‌ها را از آن مهلکه نجات خواهیم داد.
معنایی	۲۶-۲	نجات انسان رابطه مکتبی دارد، نه خویشاوندی.		
معنایی	۲۷-۱	جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.	۲۷	إِلَّا أَمْرًا تَهُ قَدَرْنَا أَنْ هَا لَمِنْ الْغَابِرِينَ (۶۰) به جز همسرش که ما مقدر ساخته‌ایم از بازماندگان در شهر محکوم به فنا باشد.
معنایی	۲۸-۱	نشانه عذاب	۲۸	فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطِ الْمُرْسَلُونَ (۶۱) هنگامی که فرستادگان (خدا) به سراغ خاندان لوط آمدند.
معنایی	۲۹-۱	نشانه عذاب	۲۹	قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ (۶۲) (لوط) گفت شما گروه ناشناسی هستید!
معنایی	۳۰-۱	نشانه عذاب.	۳۰	قَالُوا بَلْ جُنْكَ بَمَا كَانُوا فِيهِ يَمْشُونَ (۶۳) گفتند ما همان چیزی را برای تو آورده‌ایم که آن‌ها (کافران) در آن تردید داشتند.
معنایی	۳۰-۲	تعجیل دشمنان در عذاب		
معنایی	۳۰-۳	جواب استقامت پیامبر.		
معنایی	۳۱-۱	نشانه عذاب (حکم قطعی).	۳۱	وَ اتَيْنَكَ بِالْحَقِّ وَ إِنَّا لَصَادِقُونَ (۶۴) ما واقعیت مسلمی را برای تو آورده‌ایم و راست می‌گوییم.
معنایی	۳۱-۲	تأکید و عدم شفاعت و گفت‌وگو		
معنایی	۳۲-۱	نجات پیامبر (پشتیبانی خداوند از پیامبر)	۳۲	فَأَسْرَ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَ اتَّبَعُوا أَدْبَارَهُمْ وَ لَا يَلْتَفِتُونَ مِنْكُمْ أَحَدٌ وَ أَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ (۶۵) بنابراین خانواده‌ات را در اواخر شب با خود بردار و از اینجا بفر، تو به دنبال سر آن‌ها حرکت کن، احدی از شما به پشت سر خویش ننگرد. و به همان‌جا که مأمور هستید بروید.
معنایی	۳۲-۲	زمینه عذاب با خارج شدن پیامبر		
معنایی	۳۲-۳	ایجاد محیط امن برای ایمان آوردندگان		
معنایی	۳۳-۱	اعلام حکم قبل از اجرا. (قضا و قدر).	۳۳	وَ قَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنْ ذَابِرَ هُوَ لَاءٍ مَقْطُوعٍ مُصْبِحِينَ (۶۶) و ما به لوط این موضوع را وحی فرستادیم که صبحگاهان همه آن‌ها ریشه کن خواهند شد.
معنایی	۳۳-۲	زمان نزول عذاب.		
تاریخی	۳۳-۳	نابودی باطل.		
معنایی	۳۴-۱	جسارت و هجوم و قیحانه اقدام	۳۴	وَ جَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ (۶۷). (از سوی دیگر) اهل شهر (با خبر شدند و به سوی خانه لوط) آمدند در حالی که به یکدیگر بشارت می‌دادند.
معنایی	۳۴-۲	عملی قوم در اعمال گناه.		
معنایی	۳۴-۳	ارزش شدن گناه (تبریک در انجام گناه)		
تاریخی	۳۵-۱	مخالفت و مبارزه با فحشا و منکرات.	۳۵	قَالَ إِنَّ هُوَ لَأَنْ صَبِيٍّ فَلَا تَفْضَحُونَ (۶۸) (لوط) گفت اینها میهمانان منند، آبروی مرا نریزید!
معنایی	۳۶-۱	بیداری و ترساندن از عاقبت کار زشت.	۳۶	وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تُخْزَوْنَ (۶۹) و از خدا بترسید و مرا شرمنده نسازید!
معنایی	۳۶-۲	عدم توجه به اخلاقیات (تکذیب حق).		

معنایی	۳۷-۱	اسرار بر گناه.	۳۷	قَالُوا أَوْلَمْ نُنْهَكْ عَنِ الْعَالَمِينَ (۷۰) گفتند مگر ما تو را از جهانیان نهی نکردیم (و نگفتیم احدی را به میهمانی نپذیرا!).
معنایی	۳۸-۱	رفع میل جنسی از راه حلال. (نکاح)	۳۸	قَالَ هُوَ لَأَنْ بِنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ (۷۱) گفت دختران من حاضرند اگر می‌خواهید کار صحیحی انجام دهید.
معنایی	۳۹-۱	جسارت و ابرام و پافشاری بر گناه.	۳۹	لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ (۷۲) بجانست سوگند اینها در مستی خود سرگردانند.
تاریخی	۴۰-۱	نزول عذاب و عدم خلل در امر خداوند.	۴۰	فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ (۷۳) سرانجام به هنگام طلوع آفتاب صبحه (به صورت صاعقه یا زمین لرزه) آن‌ها را فرو گرفت.
معنایی	۴۰-۲	تعدد عذاب.		
معنایی	۴۱-۱	چگونگی حادث شدن نوع عذاب.	۴۱	فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ (۷۴). سپس (شهر و آبادی آن‌ها را زیرورو کردیم) بالای آن را پائین قرار دادیم و بارانی از سنگ بر آن‌ها فرو ریختیم.
معنایی	۴۱-۲	سنگ‌های هوشمند.		
معنایی	۴۲-۱	عبرت از تاریخ و سرنوشت دیگران (افراد با فراست).	۴۲	إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ (۷۵). در این (سرگذشت عبرت‌انگیز) نشانه‌هایی است برای هوشیاران.
معنایی	۴۳-۱	عبرت از تاریخ و سرنوشت دیگران (افراد با فراست).	۴۳	وَأَن هَا لَسَبِيلٍ مَّقِيمٍ (۷۶). و ویرانه‌های سرزمین آن‌ها بر سر راه (کاروان‌ها) همواره ثابت و برقرار است.
معنایی	۴۴-۱	عبرت از تاریخ و سرنوشت دیگران.	۴۴	إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ (۷۷) در این نشان‌هایی است برای مؤمنان.

توضیحات. از اینجا استفاده می‌شود که فرستادگان یک نوع هدایت الهی و راهنمای واقعی در مسیرشان با خود داشتند و طبق آن رفتار نمودند. روشن می‌شود که مجازات الهی خشک و تر را هرگز با هم نمی‌سوزاند، حتی اگر یک نفر مؤمن راستین و وظیفه‌شناس باشد او را نجات می‌بخشد. باز هم به عنوان تأکید بیشتر و دعوت افراد با ایمان به تفکر و اندیشه در این داستان عبرت‌انگیز اضافه می‌کند که در این داستان نشانه‌ای است برای افراد با ایمان. بیشتر مطالب ذکر شده در این آیات شبیه به سایر آیاتی است که در مورد حضرت لوط(ع) در قبل ذکر شد و از یک هارمونی مشخص تبعیت می‌کند، ولی در رابطه با اسلام زمان و شأن نزول آن‌ها متفاوت می‌باشد.

نمودار و محور شماره ۸. بسته‌های معنایی سوره حجر

درخواست از قوم مخالفت و تهدید واکنش لوط(ع) نشانه عذاب نزول عذاب نوع عذاب گسترش تاریخی

۹. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره شعرا) و بسته‌های معنایی (همان، ج ۱۵):

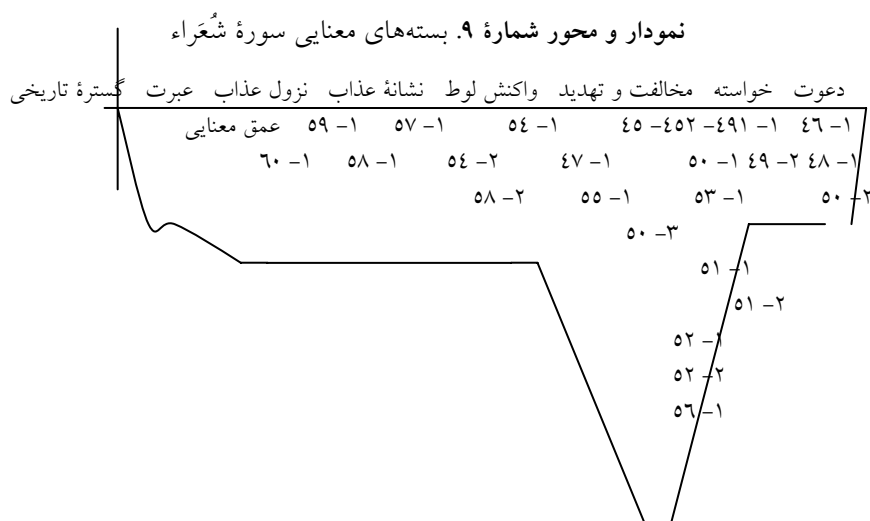
(۳۲۳).

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره شعراء
تاریخی	۴۵-۱	تکذیب و دروغگو انگاشتن پیامبران.	۴۵	كَذَّبَتْ قَوْمٌ لُوطَ الْمُرْسَلِينَ (۱۶۰) قوم لوط فرستادگان (خدا) را تکذیب کردند.
معنایی	۴۵-۲	استقامت پیامبران.		
معنایی	۴۶-۱	دعوت به توحید با دل‌سوزی	۴۶	إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطُ أَلَا تَتَّقُونَ (۱۶۱) هنگامی که برادرشان لوط به آنها گفت "آیا تقوی پیشه نمی‌کنید؟"
معنایی	۴۷-۱	امین بودن	۴۷	إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ (۱۶۲) من برای شما رسول امینی هستم.
معنایی	۴۸-۱	دعوت به اطاعت‌پذیری و تقوی	۴۸	فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا أَمْرًا تَقْوَى اللَّهِ وَ أطيعوا امر الله. پیشه کنید و مرا اطاعت نمایند.
معنایی	۴۹-۱	رضای خداوند		
معنایی	۴۹-۲	عدم طلب مال دنیا	۴۹	وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ (۱۶۴) من از شما اجری نمی‌خواهم اجر من فقط بر پروردگار عالمیان است.
معنایی	۵۰-۱	ارضای شهوت از راه هم‌جنس‌بازی		
معنایی	۵۰-۲	فرهنگ شدن عمل هم‌جنس‌بازی.	۵۰	أَتَأْتُونَ الذَّكَرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ (۱۶۵) آیا در میان جهانیان، شما به سراغ جنس ذکور می‌روید؟ (این زشت و ننگین نیست؟).
معنایی	۵۰-۳	واژگونی شاخص‌ها (ارزش غلط)		
معنایی	۵۱-۱	تأکید بر گناه. (افتخار به ناپاکی و آلودگی)	۵۱	وَ تَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْكُمْ مِنْ أَوْجَانِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ (۱۶۶) و همسرانی را که خدا برای شما آفریده
معنایی	۵۱-۲	تجاوز به حدود الله (مسرف).		

			است رها می‌کنید؟ شما قوم تجاوزگری هستید.
معنایی	۵۲-۱	نافرمانی و گناه (مقابله جامعه با پیامبر)	۵۲
معنایی	۵۲-۲	تهدید پیامبر به تبعید.	
معنایی	۵۳-۱	استقامت و مبارزه با زشتی‌ها توسط پیامبر	۵۳
تاریخی	۵۴-۱	پشتیبانی خداوند از پیامبر.	۵۴
معنایی	۵۴-۲	تقاضا و زمینه عذاب.	
معنایی	۵۵-۱	پشتیبانی خداوند از پیامبران و یارانش	۵۵
معنایی	۵۶-۱	جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان	۵۶
تاریخی	۵۷-۱	نزول عذاب (انتقام سخت)	۵۷
معنایی	۵۸-۱	عملی شدن نوع عذاب.	۵۸
معنایی	۵۸-۲	سنگ‌ها یا کلوخ‌های هوشمند.	
معنایی	۵۹-۱	عبرت و آیتی برای آیندگان.	۵۹
معنایی	۶۰-۱	مجازات خداوند خشک و تر را با هم نمی‌سوزاند.	۶۰

توضیحات. قانون خلقت برای ما مسیری تعیین کرده است که پیمودنش مایه تکامل و حیات ما، و مخالفتش مایه سقوط و مرگ ما است. قانون خلقت جاذبه جنسی را (به‌عنوان عامل بقای نسل انسان و آرامش روح او) میان دو جنس مخالف قرار داده، و تغییر مسیر آن به سوی هم‌جنس‌گرایی هم آرامش روحی را بر هم می‌زند، و هم آرامش اجتماعی را، و از آنجا که این قوانین اجتماعی ریشه‌ای در فطرت دارد این تخلف سبب ناهماهنگی در سازمان وجود انسان می‌شود (طباطبایی، ۱۳۶۳: ۵۳۹). لوط پیامبر بزرگ خدا قوم منحرف را متوجه همین ریشه فطری کرده و به آن‌ها می‌گوید آیا به سراغ کار

زشتی می‌روید با اینکه می‌بینید، این جهل و بی‌خبری از قانون حیات و جهل به مفهوم سفاقت است که شما را به این بیراهه کشانده است. و جای تعجب نیست که قوانین خلقت نیز درباره این قوم دگرگون شود، و به جای بارانی از آب حیات‌بخش، بارانی از سنگ بر سر آنان فرود آید، و سرزمین آرام‌شان با زلزله‌ها زیرو رو شود، و نه تنها نابود شوند که آثارشان نیز محو شود.

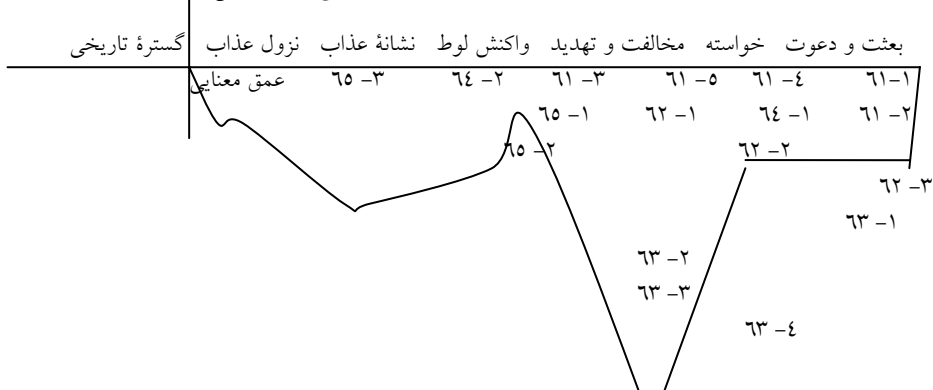
۱۰. حضرت لوط (علیه‌السلام) در قرآن کریم (سوره نمل) و بسته‌های معنایی (قرائتی)، ۱۳۸۳: ۴۰-۴۳۸.

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره نمل
تاریخی	۶۱-۱	انتخاب و بعثت پیامبران.	۶۱	وَلُوطٌ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ (۵۴) و لوط را به خاطر آور، هنگامی که به قوم خود فرمود: آیا جا دارد که شما به دنبال کار زشت بروید و حال آن‌که (زشتی و ننگ آن‌را) می‌بینید!؟
تاریخی	۶۱-۲	مبارزه با فحشا و منکرات.		
معنایی	۶۱-۳	نهی از فواحش (لواط).		
معنایی	۶۱-۴	ارزش شدن منکر (علنی).		
معنایی	۶۱-۵			
معنایی	۶۲-۱	ارضای شهوت از راه هم‌جنس بازی	۶۲	أَلَيْسَ لِمَنْ عَلَّمَهُ الْكِتَابَ مِنَ الرِّجَالِ شَهْوَةٌ مِّنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ (۵۵) آيَا جا دارد شما به جای زنان از روی شهوت به دنبال مردان بروید؟ بلکه شما قومی هستید جاهل.
معنایی	۶۲-۲	فراگیر شدن عمل زشت هم‌جنس‌بازی.		
معنایی	۶۲-۳	بی‌فرهنگی (جهالت)		
معنایی	۶۳-۱	ارزش شدن غیرهنجارها.	۶۳	فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا

تاریخی	۶۳-۲	تبعید شدن.	أَخْرَجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أَنَاسٌ يَظَاهِرُونَ (۵۶) بعداً قوم لوط، پاسخی نداشتند جزاین که به یکدیگر می‌گفتند: خاندان لوط را از شهر و دیار خودتان اخراج نمائید (چرا! برای این‌که) آنان مردمی هستند پاکدامن.
معنایی	۶۳-۳	غالب شدن فساد در محیط.	فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا هِيَ مِنَ الْغَابِرِينَ (۵۷) بعداً ما لوط و افراد خانواده‌اش را نجات دادیم، به‌جز همسرش که مقدر کردیم: در ردیف باقیمانده‌گان باشد.
معنایی	۶۳-۴	مبارزه با ناصحان.	وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فِسَاءً مَطَرُ الْمُؤَذِّرِينَ (۵۸) و بعداً باران مخصوصی را بر سر قوم لوط فرو ریختیم بیم‌داده‌شدگان بد بارانی بود (چرا که آنان را سنگ‌باران نمودیم).
معنایی	۶۴-۱	وعده نجات و خوش‌عاقبتی متقین	۶۴
معنایی	۶۴-۲	جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.	
معنایی	۶۵-۱	عقاب‌های الهی، بعد از اتمام حجت.	۶۵
معنایی	۶۵-۲	تغییر راه فطرت	
معنایی	۶۵-۳	نزول عذاب (تغییر نعمت و قهر الهی).	

توضیحات. از اینجا استفاده می‌شود که قوم لوط(ع) در برابر چشم یکدیگر و یا با بصیرت و آگاهی گناه می‌کردند، این در حالی است که؛ پیامبران و رهبران مصلح جامعه با گناهان شایع زمان خود به شدت مبارزه می‌کنند و در چنین فضایی در برابر گناه، سکوت ممنوع است، لااقل فضا را بر گناهکار تنگ می‌کردند، از طرفی در رابطه با همسر حضرت لوط(ع) می‌توان گفت که؛ زن در انتخاب عقیده، مستقل است و نظام خانوادگی، محیط زندگی و وابستگی اقتصادی به شوهر، او را در انتخاب عقیده و عمل مجبور نمی‌کند. وابستگی، عامل نجات نیست شایستگی لازم است. لذا جای تعجب نیست که قوانین خلقت نیز درباره این قوم دگرگون شود، و به‌جای بارانی از آب حیات‌بخش، بارانی از سنگ بر سر آنان فرود آید، و سرزمین آرام‌شان با زلزله‌ها زیرورو و نه تنها نابود شوند که آثارشان نیز محو شود.

نمودار و محور شماره ۱۰. بسته‌های معنایی سوره نمل

۱۱. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره عنکبوت) و بسته‌های معنایی

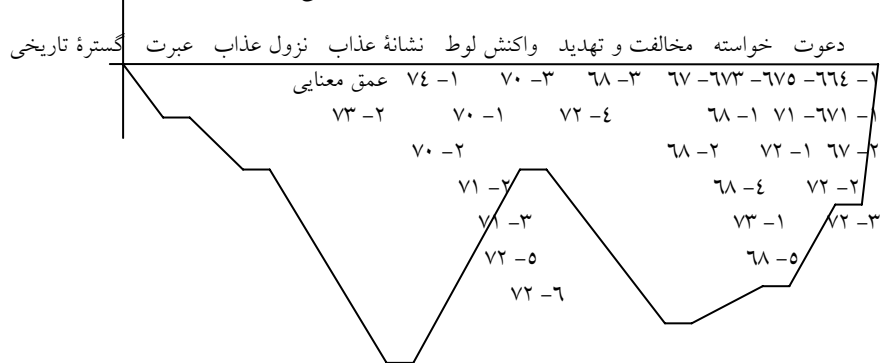
ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه سوره عنکبوت
تاریخی	۶۶-۱	ایمان آوردن حضرت لوط (ع)	۶۶	فَأَمَّنْ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۲۶) لُوطٌ بِهِ (ابراهيم) ايمان آورد و (ابراهيم) گفت من به سوی پروردگارم هجرت می‌کنم که او عزیز و حکیم است.
تاریخی	۶۷-۱	انتخاب و بعثت پیامبران.	۶۷	و لُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لِنَاثُونَ أَلْفَاحِشَةٌ مَّا سَبَقَتْكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ (۲۸) و لوط را فرستادیم هنگامی که به قوم خود گفت: شما کار بسیار زشتی انجام می‌دهید که احدی از مردم جهان قبل از شما آن را انجام نداده!
تاریخی	۶۷-۲	دعوت		
تاریخی	۶۷-۳	مبارزه با فحشا و منکرات جنسی		
معنایی	۶۷-۴	نهی از فواحش (لوط)	۶۸	إِنَّكُمْ لِنَاثُونَ الرِّجَالِ وَ تَقَطَّعُونَ السَّبِيلَ وَ تَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَئِنَّا بَعْدَ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (۲۹) آیا شما به سراغ مردان می‌روید، و راه تداوم نسل انسان را قطع می‌کنید، و در مجلس‌تان اعمال منکر انجام می‌دهید؟! اما پاسخ قومش جز این چیزی نبود که گفتند: اگر
معنایی	۶۷-۵	ابداع‌کنندگان اعمال زشت.		
معنایی	۶۸-۱	ارضای شهوت از راه هم‌جنس‌بازی	۶۸	مردان می‌روید، و راه تداوم نسل انسان را قطع می‌کنید، و در مجلس‌تان اعمال منکر انجام می‌دهید؟! اما پاسخ قومش جز این چیزی نبود که گفتند: اگر
معنایی	۶۸-۲	قطع تکثیر نسل انسان.		
معنایی	۶۸-۳	رواج منکر.		
معنایی	۶۸-۴	استهزا در برابر دعوت معقول و منطقی. تقاضای تعجیل عذاب قوم.		
معنایی	۶۸-۵	قوم.		

				راست می‌گویی عذاب الهی را برای ما بیاور!
تاریخی	۶۹-۱	درخواست حضرت لوط برای یاری	۶۹	قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ (۳۰) (لوط) عرض کرد: پروردگارا مرا در برابر این قوم مفسد یاری فرما.
معنایی تاریخی تاریخی	۷۰-۱ ۷۰-۲ ۷۰-۳	استجاب دعا وعده عذاب هلاک ظالمان و وعده نصرت و پیروزی.	۷۰	وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ (۳۱) و چون فرستادگان ما (که از فرشتگان بودند) برای ابراهیم مژده‌ی (تولد فرزند) آوردند، گفتند: ما اهل این دیار را که قومی سخت ظالم و بدکارند هلاک می‌کنیم.
تاریخی تاریخی معنایی	۷۱-۱ ۷۱-۲ ۷۱-۳	وجود و شفاعت اولیای الهی در جامعه، مانع نزول قهر الهی است. وعده نجات و خوش عاقبتی متقین. جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.	۷۱	قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطاً قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَ أَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۲) (ابراهیم) گفت: در این منطقه لوط است، فرشتگان گفتند: (ترس) ما به کسانی که در این جا هستند آگاه‌تریم قطعاً او و خاندانش را نجات می‌دهیم، جز همسرش که از باقی ماندگان (در قهر ما) است.
معنایی معنایی معنایی تاریخی تاریخی معنایی	۷۲-۱ ۷۲-۲ ۷۲-۳ ۷۲-۴ ۷۲-۵ ۷۲-۶	تنگنای مردان خدا در جامعه فاسد. غیرت دینی لازمه ایمان. نگرانی‌ها به خاطر بی‌خبری از آینده. وعده‌های حق و آرام‌بخش برای پیامبر. پشتیبانی خداوند، از اولیای خود. جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.	۷۲	وَ لَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِئاً بِهِمْ وَ ضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَ قَالُوا لَا تَخَفْ وَ لَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنْجِيُكَ وَ أَهْلِكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ (۳۳) و هنگامی که فرستادگان ما نزد لوط آمدند، از آمدن‌شان بد حال شد و دستش (از حمایت آنان در برابر بدکاران) کوتاه گردید (فرشتگان) گفتند: ترس و غمگین مباش، ما تو و

				خانواده‌ات را نجات می‌دهیم، مگر همسرت که از باقی ماندگان است.
معنایی	۷۳-۱	تکرار گناه و اصرار بر آن عمل زشت (فسق)، قهر الهی در پی دارد.	۷۳	إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ (۳۴) همانا ما بر اهل این منطقه به خاطر فسقی که داشتند، عذابی از آسمان فرو خواهیم ریخت.
تاریخی	۷۳-۲	نزول عذاب.		
معنایی	۷۴-۱	تعقل و اندیشه برای عبرت از سرنوشت دیگران	۷۴	وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (۳۵) و از آن دیار (غضب شده) نشانه روشنی برای کسانی که می‌اندیشند باقی گذاشتیم.

توضیحات. در این آیات از ایمان حضرت لوط(ع) آن شخصیت والای معاصر ابراهیم سخن می‌گوید؛ تا روشن شود اگر دیگران ایمان نیاوردند مهم نبود. همجنس‌بازی و لواط، از گناهان کبیره و عملی بسیار زشت است، بت پرستان، اگر بهانه بت پرستی نیاکان را داشتند، پیروان فحشا، این بهانه را هم نداشته و ابتکار جنایت و گناه از خودشان بود. ابداع‌کنندگان اعمال زشت، مرتکب گناهی بزرگ‌تر و مستحق ملامتی بیشتر است. و در نهایت پس از نزول عذاب به فرمان خداوند آن مناطق جهت عبرت در معرض دید عموم قرار می‌گرفت که شاید درس عبرتی باشد برای کسانی که به این راه و یا درصدد انتشار و تبلیغ این‌گونه گناهان در جامعه می‌شوند، باشد.

نمودار و محور شماره ۱۰. بسته‌های معنایی سوره عنکبوت

۱۲. حضرت لوط (علیه السلام) در قرآن کریم (سوره صافات) و بسته‌های معنایی

آیه سوره صافات	کد	بسته‌های معنایی	کد	ارزیابی
وَإِنْ لَوْطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (۱۳۳)	۷۵	انتخاب و بعثت پیامبران. دعوت به توحید.	۷۵-۱ ۷۵-۲	تاریخی تاریخی
إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ (۱۳۴)	۷۶	پشتیبانی خداوند، از اولیای خود. نزول عذاب و عدم خلل در امر خداوند.	۷۶-۱ ۷۶-۲	تاریخی تاریخی
إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ (۱۳۵) مگر پیرزنی (همسرش) که در میان آن قوم باقی ماند (و به سرنوشت آنها گرفتار شد).	۷۷	جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.	۷۷-۱	معنایی
ثُمَّ دَمَرْنَا الْأَخْرِينَ (۱۳۶) سپس بقیه را نابود کردیم.	۷۸	وقوع عذاب (انتقام سخت خداوند)	۷۸-۱	تاریخی
وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ (۱۳۷) و شما پیوسته صبحگاهان از کنار (ویرانه‌های شهرهای) آنها عبور می‌کنید	۷۹	به همه عابران درس می‌دهد، و از گرفتار شدن در چنگال حوادث مشابهی بر حذر می‌دارد.	۷۹-۱	تاریخی
وَبِالْأَيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (۱۳۸) و شبانگاه، آیا نمی‌اندیشید.	۸۰	تعقل و اندیشه برای عبرت از سرنوشت دیگران	۸۰-۱	معنایی

توضیحات. پنجمین پیامبری که در این سوره، و در این سلسله آیات، نامش به میان آمده و فشرده‌ای از تاریخ او به‌عنوان یک درس آموزنده بازگو شده، حضرت لوط (ع) است، که مکرراً درباره او و قومش بحث شده، و مخصوصاً سرنوشت دردناک این قوم منحرف به روشن‌ترین صورت در سوره‌های شعرا آیات ۱۶۷ تا ۱۷۳، و سوره هود ۷۰ تا ۸۳، عنکبوت آیه ۲۶ و سوره هود ۷۴ و سوره نمل از آیه ۵۴ تا آیه ۵۸ تبیین شده است. در این سوره همانند سوره‌های اشاره شده به تلاش حضرت لوط (ع) در دعوت جامعه به دوری جستن از اعمال زشت و همجنس‌بازی به مبارزه شدید با مفسد محیط، تا تقاضای عذاب و اجرای آن پرداخته است.

نمودار و محور شماره ۱۲. بسته‌های معنایی سوره صافات

بعثت و دعوت	نشانه عذاب	نزول عذاب	عبرت	گستره تاریخی
۷۵-۱	۷۶-۱	۷۶-۲	۷۹-۱	عمق معنایی
۷۵-۲	۷۷-۱	۷۸-۱	۸۰-۱	

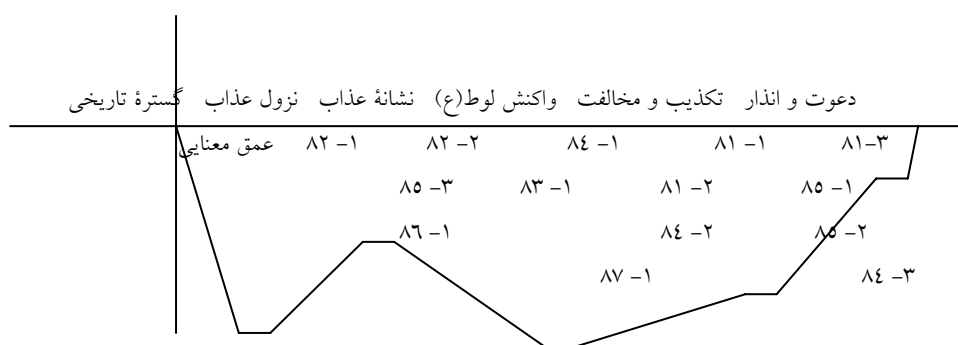
۱۳. حضرت لوط (علیه‌السلام) در قرآن کریم (سوره قمر) و بسته‌های معنایی

(طباطبایی، ۱۳۶۳: ۶۰)

آیه سوره قمر	کد	بسته‌های معنایی	کد	ارزیابی
كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالَّذِينَ (۳۳) قَوْم لوط انذارهای (پی‌درپی پیامبرشان را) تکذیب کردند.	۸۱	پیروی نکردن از مصالحان اجتماعی تکذیب و دروغ‌گو انگاشتن پیامبران. دعوت‌های انبیا (تهدید و بیم دادن)	۸۱-۱ ۸۱-۲ ۸۱-۳	تاریخی تاریخی معنایی
إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُمْ بِسَخَرٍ (۳۴) مَا بَرَّ أَنْهَا تنبدیدی که ریگ‌ها را به حرکت در می‌آورد، فرستادیم (و همه را هلاک کردیم) جز خاندان لوط را که سحرگهان آن‌ها را نجات دادیم.	۸۲	نزول عذاب و عدم خلل در امر خداوند. پشتیبانی خداوند، از اولیای خود.	۸۲-۱ ۸۲-۲	تاریخی معنایی
نِعْمَةٌ مِّنْ عِنْدِنَا كَذَلِكَ نُجْزِي مَنْ شَكَرَ (۳۵) این نعمتی بود از ناحیه ما، اینگونه کسی را که شکرگزار است پاداش می‌دهیم.	۸۳	وعده نجات و خوش‌عاقبتی متقین (یاری پیامبران و کسانی را که ایمان آورده‌اند).	۸۳-۱	معنایی
وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالَّذِينَ (۳۶) او آن‌ها را در مورد مجازات ما انذار کرد، ولی آن‌ها اصرار بر مجادله و القای شک داشتند.	۸۴	ترس و وعده عذاب. ابرام و پافشاری بر گناه. ایجاد شک و شبهه در افکار عمومی.	۸۴-۱ ۸۴-۲ ۸۴-۳	معنایی معنایی معنایی
وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ صَافِيَةٍ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرُ (۳۷) آن‌ها از لوط خواستند میهمانانش را در اختیار آنان بگذارند؛ ولی ما چشمانشان را نابینا و محو کردیم (و گفتیم) بچشید عذاب و انذارهای مرا.	۸۵	وقاحت و بی‌شرمی (فسق و فجور) تمایل به بی‌بند و باری و اباحه‌گری نازل شدن نوع عذاب برای تنبیه.	۸۵-۱ ۸۵-۲ ۸۵-۳	معنایی معنایی تاریخی
وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقَرٌّ (۳۸) سرانجام صبحگاهان در اول روز عذابی مستمر و ثابت به سراغشان آمد.	۸۶	زمان و نزول عذاب (کوبنده و قوی).	۸۶-۱	تاریخی
فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذِرُ (۳۹) (و گفتیم) اکنون بچشید عذاب و انذارهای مرا.	۸۷	انتقام خداوند از مفسدین.	۸۷-۱	معنایی

توضیحات. در این آیات الهی خداوند متعال از محرک‌های لفظی و شیوه بیان مطالب، برای تنبیه مخاطبان استفاده کرده است. از محرک‌های بازدارنده که پس از بشارت و مدارا و به تناسب سماجت و لجاجت مخاطب در این آیات به کار رفته، تهدید و ترساندن است. هدف لوط این بود که با آن‌ها اتمام حجت کند و بگوید: من تا این حد نیز آماده فداکاری برای حفظ حیثیت میهمانان خویش، و نجات شما از منجلاب فساد هستم. اما وای از مستی شهوت، مستی انحراف، و مستی غرور و لجاجت، اگر ذره‌ای از اخلاق انسانی و عواطف بشری در آن‌ها وجود داشت، کافی بود که آن‌ها را در برابر چنین منطقی شرمنده کند، لااقل از خانه لوط باز گردند و حیا کنند، اما نه تنها منفعل نشدند، بلکه بر جسارت خود افزودند و خواستند دست به سوی میهمانان لوط دراز کنند! که اینجا بود که دست قدرت خداوند از آستین عدالت بیرون آمد و فوراً همگی نابینا شدند (عروسی حویزی، ۱۴۱۵ ه.ق: ۱۸۵).

نمودار و محور شماره ۱۳. بسته‌های معنایی سوره قمر

۱۴. حضرت لوط (علیه‌السلام) در قرآن کریم (سوره التَّحْرِیم) و بسته‌های معنایی

ارزیابی	کد	بسته‌های معنایی	کد	آیه‌ی سوره‌ی التَّحْرِیم
معنایی	۸۸-۱	خیانت، به خاندان نبوت و وحی.	۸۸	ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ (۱۰) خداوند مثلی برای کسانی که کافر شده‌اند زده است، مثل به همسر نوح، و همسر لوط، آن‌ها تحت سرپرستی دو بنده از بندگان صالح
معنایی	۸۸-۲	عذاب الهی		
معنایی	۸۸-۳	جدابودن حساب بستگان رهبران الهی از حساب خودشان.		

				ما بودند، ولی به آن دو خیانت کردند، و ارتباط آنها با این دو (پیامبر) سودی به حالشان (در برابر عذاب الهی) نداشت. و به آنها گفته شد: وارد آتش شوید همراه کسانی که وارد می‌شوند!
--	--	--	--	---

توضیحات. الگوهایی از زنان کافر: خداوند مثلی برای کافران زده است، رابطه همسران نوح و لوط، به خاطر خیانت، از خاندان نبوت و وحی قطع شد، و گرفتار عذاب الهی شدند. خیانت همسر حضرت لوط (ع) این بود که با دشمنان آن پیامبر همکاری می‌کرد، و اسرار خانه او را به دشمن می‌سپرد و در ضمن هشدار می‌داد که همه مؤمنان در تمام قشرها که پیوندهای خود را با اولیاء اللہ در صورت گناه و عصیان مانع عذاب الهی نپندارند. هویت شرط لازم زندگی اجتماعی است و انسان‌ها نخواهند توانست بدون داشتن چارچوبی برای تعیین هویت اجتماعی، به صورتی معنادار و پایدار با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. در واقع بدون هویت اجتماعی، جامعه‌ای نیز وجود نخواهند داشت. بنابراین بحران هویت و معنا، زندگی اجتماعی را به صورتی جدی مختل می‌سازد (پورمنصوری، ۱۳۸۷: ۱۸۹).

۳۸

مطالعات
قدرت‌نویس

سال اول، پیش‌شماره سوم، پاییز ۱۳۹۰
نویسندگان: اصغر افتخاری، وحید ریاضی

نمودار و محور شماره ۱۴. بسته‌های معنایی سوره التَّحْرِیم

تکذیب و خیانت	نشانه عذاب	نزول عذاب	گستره تاریخی
۸۸ - ۱	۸۸ - ۳	۸۸ - ۲	عمق معنایی

توضیحات. در این بخش از مقاله و پس از بررسی کامل آیات چهارده سوره‌ای که به نوعی به داستان حضرت لوط(ع) و قوم سدوم پرداختیم، به بحث پیرامون تهدیدهایی که آن حضرت به‌طور علنی و محسوس در طول نبوتش در آن مکان و با جامعه آن روز رودرو بود می‌پردازیم.

همان‌طور که در نمودار جمع‌بندی مصادیق تاریخی و معنایی برگرفته شده از داستان حضرت لوط(ع) با قوم سدوم مشخص است، به یکسری از موارد و عوامل تاریخی و عمق معنایی آن‌ها توجه شده که به‌طور واضح در خصوص هر سوره بدون پرداختن به نوع تهدیدها و صرفاً با اشاره به رویدادهایی که پیامبر قوم سدوم با آن مواجه بوده توجه شد، و از بیان دقیق تهدید و چگونگی مقابله با آن به‌طور واضح اشاره‌ای نشد. لذا در این مقال ما به‌طور تخصصی‌تر به این مفاهیم اشاره کرده و اهم مطالبی را که می‌توانسته برای پیامبر نوعی تهدید نرم تلقی شود و نحوه مقابله با آن را عنوان می‌کنیم و در آخر نیز به تحلیل آن‌ها و چگونگی برخورد با این‌گونه تهدیدات در آن جامعه و امروز نیز می‌پردازیم.

با نگرش به جریان‌ات شکل گرفته در این قوم و نقل حوادث توسط خداوند در کتاب انسان‌ساز قرآن، به مفاهیمی برخورد می‌کنیم که؛ این عناوین به تنهایی هیچ‌گونه برداشتی از تهدید نمی‌توان از آن‌ها داشت، ولی با قرار گرفتن در کنار سایر مفاهیم و مطالب دیگر تشکیل یک نوع تهدید را برای ما تداعی می‌کند، از جمله مسئله دعوت به تنهایی، تهدیدی نیست ولی زمانی که در کنار علت و انتخاب فردی به‌عنوان نبی قرار می‌گیرد، نشان‌دهنده این مطلب است که؛ قاعدتاً فساد صورت گرفته که پیامبری مبعوث شده است، و...

لذا بارزترین نوع و عوامل تأثیرگذار تهدید؛ انحطاط فرهنگی جامعه آن قوم، تغییر ارزش‌های الهی، فرهنگ شدن ناهنجاری اجتماعی به‌عنوان ارزش و هنجار، خیانت همسر پیامبر و هم‌صدا شدن او با رفتار سایر مردم قوم، تکذیب وی، مخالفت با او، جهالت، هجوم دسته‌جمعی قوم به خانه حضرت لوط(ع)، تقاضای بی‌شرمانه قوم نسبت به میهمانان او، تمسخر آن حضرت، تهدید به اخراج و تبعید و مواردی از این قبیل که

در نمودار فوق بیشترین موارد را به خود اختصاص داده‌اند است. در چگونگی ایجاد تأمین و اجرای امنیت و نحوه مقابله حضرت لوط(ع) در مقابل این‌گونه تهدیدها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف. امر به معروف و نهی از منکر.

ب. استغاثه وی از خداوند در نجات او و یارانش.

پ. یاری طلبیدن مردم یا یارانی که برای حمایت او قیام کنند.

ت. آگاهی دادن و انذار و هشدار در ترس از خداوند.

ث. دادن وعده عذاب به مجرمین و کافران و منکران.

ج. حضور فرستادگان الهی در منزل وی.

چ. مهلت دادن به کافران پس از نابینا شدن جمعی از آنها(معجزه) به منظور توبه آنها به درگاه خداوند.

ح. نزول عذاب و در واقع برخورد عملی با منکران و گناه‌کاران و کافران.

خ. به نمایش قرار گرفتن سرزمین این قوم در جلو چشم انظار به منظور عبرت گرفتن از عاقبت این قوم.

مطالب اشاره شده بر حسب نمودار به این مسئله اشاره دارد که حضرت لوط(ع) تلاش خود را در مقابل این قوم انجام داد، ولی نشان از همان مثال معروف است که: «نرود میخ آهنی در سنگ»، لذا با توسل و توکل به خدای یکتا نابودی چنین قومی را از خداوند متعال خواستار می‌شود. درذیل به جمع‌بندی، تحلیل و نهایتاً نتیجه پرداخته شده است.

۴. الگوی تحلیلی

با توجه به سؤالات مطروحه در این تحقیق به نظر می‌رسد که در این آیات، قرآن، صحنه عبرت‌انگیز دیگری از سرگذشت پیامبران را بازگو می‌کند و هدف از این آیات تعقیب و تکمیل نوع تهدیدهایی است که در حال حاضر، به نام «تهدید نرم» شناخته می‌شود، می‌باشد، و آن سرگذشت پیامبر بزرگ خدا حضرت لوط(ع) و قوم او است.

قرآن با منطق نیرومند و تعبیرات ساده و قاطع و جذابش مسئله هنجارهای اجتماعی و انحرافات و انحطاط فرهنگی در برابر منکران و در میان این قوم را به بهترین وجهی اثبات کرده است که اگر خود را از پیش داوری‌ها و تعصب و لجاجت و تقلیدهای کورکورانه جهان امروز تهی کنیم، بسیار زود در برابر این واقعیت تسلیم می‌شدند، و می‌دانستند که این کلام خداوند چیز پیچیده‌ای نیست.

حال چنانچه بخواهیم از آیات مطروحه در باب تهدید برداشتی مناسب داشته باشیم و جنبه‌ها و سطوح مختلف تهدید را در آن‌ها مورد اجماع قرار داده و تحلیل بهینه‌ای از آن ارائه دهیم، می‌توان این‌طور اشاره کرد که:

در قرآن کریم به عناوین مختلف، مرزهای الهی بیان و به انسان آگاهی لازم داده شده است که حریم خداوند را حفظ و از خدشه‌دار کردن و شکستن و گاهی حتی نزدیک شدن به آن شدیداً بپرهیزد. وقتی بحث از هنجارهای اجتماعی در جامعه به میان می‌آید، لازم است به فرهنگ و ارزش‌های غالب در حدود تعیین شده توجه کرد، و از هر گونه انحراف و کج‌روی جلوگیری شود. حضرت لوط(ع) در میان قومی به پیامبری مبعوث شد که برخلاف بیشتر قوم‌هایی که داستان‌شان در قرآن کریم آمده و بت پرست و مشرک بودند، اعمال قبیحی چون همجنس‌بازی انجام می‌دادند، و طبیعی است که تذکرات حضرت لوط(ع) در این زمینه باشد. لذا در یک جمع‌بندی مناسب و با بررسی آیات می‌توان گفت؛ عوامل تهدیدکننده‌ای که حضرت با آن روبه‌رو بود عبارت بودند از:

الف. جامعه‌ای که حضرت لوط(ع) در آن زندگی و مبعوث شده بود، بارزترین جامعه‌ای بود که انحطاط فرهنگی، آن‌ها را فرا گرفته بود. عمیق‌ترین و گویاترین بیان از آن روزگار در کلام خداوند آمده است.

ب. فراموشی و نافرمانی از خدا در مورد خودداری از شهوات بی‌جا (شاه کلید عوامل تهدیدکننده، غفلت از یاد خداست، غفلت از ذکر خدا و غرق شدن در لذات دنیا و دل‌باختگی به زرق و برق آن، موجب می‌شود که شیطان بر انسان مسلط شود و همواره قرین او باشد و رشته‌ای در گردنش افکنده، می‌برد به هر جا که خاطرخواه اوست).

پ. عدم رعایت حدودالله یا مرزهای الهی در جامعه.

ت. زیبا جلوه دادن اعمال و رفتارهای زشت، امر به فحشا و زشتی.
ث. رواج فحشا، منکر و اعمال زشت و ناپسند در جامعه به عنوان فرهنگ، هنجار و ارزش.
ج. انحطاط فرهنگی در جامعه (عیاشی و خوش گذرانی)؛ فسق، گسترش فساد، انحراف‌های جنسی و اخلاقی.

چ. عدم خودباوری و عزت نفس (وقتی انسان از جایگاه و شخصیت حقیقی خویش در نظام آفرینش غافل باشد و نداند که بهای حقیقی او معادل بهشت است و می‌تواند برتر از ملائکه و دیگر موجودات روی زمین باشد، لذا زودگذر و آنی دنیا در نزد او خوار می‌شود).

ح. زن شریک در جرم و گناه (زن آسیب‌زا، در جرم و گناه کسانی که از طریق او به گناه جنسی، لاقیدی، جرم و جنایت، ظلم و غیره آلوده می‌شوند، شریک خواهد بود و در نهایت گرفتار عکس‌العمل رفتارها و پوشش نامناسب و غیر عقیفانه خود در برزخ و آخرت و گاهی در دنیا می‌شود و در قوم سدوم همسر حضرت لوط علاوه بر این موضوع، فعل خیانت نیز همراه داشت).

خ. مسخره کردن و دست‌انداختن (پدیده‌ای نابهنجاری است که از نظر قرآن رفتاری مذموم و نکوهیده شمرده شده است و از جمله علل این رفتار جهل و نادانی است و قرآن بانیان آن را تهدید به مجازات و کیفری سخت در آخرت می‌کند).
از دیگر مواردی که می‌توان در داستان حضرت لوط (ع) و قوم آن اشاره کرد؛ اهمیت و جایگاه قرآنی داستان حضرت لوط (ع) است که عبارت‌اند از:

۱. آشنایی به معارف آن روزگار.
 ۲. معرفت به تاریخ گذشتگان.
 ۳. شناخت چند و چون تاریخ و اعمال گذشتگان (فلسفه حرکات).
 ۴. موعظه و تهدید مشرکان.
 ۵. پند و عبرت گرفتن از سرگذشت پیشینیان و سبب هلاکت آنان.
- و اما نوع توجه جوامع امروزی به مسئله هم‌جنس‌گرایی و موارد مشابه که در قوم حضرت لوط (ع) وجود داشت به شکل زیر بیان می‌شود:

قرآن کریم، آزادی‌های جنسی بی‌قید و شرط و توأم با آلودگی، را که خواست شهوت پرستان است، انحراف عظیم از مسیر خوشبختی و تکامل و گرفتار شدن در بیراهه و پرتگاه می‌شمرد. خدای سبحان، براساس علم و حکمت خویش حدود آزادی جنسی را که صلاح دنیا و آخرت انسان‌ها در آن است، به شرح ذیل بیان فرموده است:

۱. حرمت اشاعه و گسترش آنچه مصداق فاحشه در جامعه اسلامی است.

۲. حفظ نگاه.

۳. حفظ حریم عفاف.

۴. عدم برقراری روابط جنسی نامشروع.

در قرآن کریم، همجنس‌بازی ممنوع و عملی بی‌پایه و اساس و بی‌سابقه در بین انسان‌ها و نشانهٔ جهل، اصراف، انحراف، عدم رشد، روی آوردن به منکر و بی‌تقوایی و فساد معرفی شده است.

پیامبر و انبیای الهی، با همجنس‌بازی مخالفت کرده و آن را ستم و موجب نابودی جامعه دانسته‌اند به همین لحاظ، لوط(ع) با این انحراف به مبارزه برخاست و برای بیدار ساختن فطرت منحرفان به آنان فرمود: (بل انتم قوم مسرفون - بلکه شما گروهی اسراف‌کار و تجاوزکارید).

نزدیک‌ترین عنوان حقوقی در زمینه انحرافات اجتماعی و هنجارشکنی‌های قانونی که زنان و خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد، "جرایم علیه خانواده" است که به معنای اعم آن مشتمل بر جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی و جرایم علیه مصالح خانوادگی است. این جرایم کیان و بقای خانواده را تهدید کرده و روابط داخلی افراد خانواده را مورد هتک قرار می‌دهد. جرایم جنسی زیر مجموعه‌های جرایم علیه خانواده است؛ پیامدهای این گروه از جرایم؛

نخست. سلامت اخلاقی و روانی جامعه را تهدید می‌کند.

دوم. ارتباط مقدس خانوادگی را بین زوجین یا فرزندان و والدین سخت تهدید می‌کند. در قوم سدوم جامعه‌پذیری ارزش‌های انحرافی از طرق مختلفی، همچون همجنس‌بازی و ارتباط برقرار کردن با جنس مذکر صورت می‌گیرد، یادگیری این

ارزش‌ها از طریق فرایند کنش متقابل با دیگران انجام می‌شود، البته ارزش‌های آن نواحی یا افراد به فرد منتقل شده و شخص آن را پذیرفته و مبنای عمل قرار می‌دادند. فرایند جهانی شدن با نفوذپذیرساختن مرزها و افزایش چشم‌گیر برخوردهای فرهنگی، آگاهی انسان‌ها را از عناصر فرهنگی دیگر مانند هنجارها، ارزش‌ها، آداب و ادیان، بیشتر می‌کند و این آگاهی در واقع آگاهی از نسبی بودن دنیا‌های اجتماعی - فرهنگی گوناگون و پرشمار است. در چنین شرایطی باور داشتن به برتری دنیایی خاص و دفاع کردن از درستی مطلق آن در برابر فرهنگ‌هایی دیگر، بسیار دشوار می‌شود.

هنگامی که مهم‌ترین منبع هویت‌یابی سنتی چنین متزلزل و نسبی شود، افراد وابسته به آن منبع نیز دچار بحران هویت و معنا می‌شوند. استحاله و یا تضعیف فرهنگ و آداب و رسوم بومی جوامع مختلف بشری بر اثر فرایند جهانی شدن، موضوع نگران‌کننده‌ای است که توجه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است اما از یاد نباید برد که بر اثر توسعه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی این جوامع فرصت مناسبی برای ترویج و توسعه فرهنگ و ایده‌خویش پیدا کرده‌اند که در گذشته فاقد آن بوده‌اند.

مسائل کنونی جامعه زیادند: فقر، تورم، رشوه‌خواری، اختلاس، انحرافات و آشفته‌گی‌های اجتماعی و سازمانی، کاهش وحدت و انسجام اجتماعی، کاهش پایبندی‌های مذهبی، تفاخر و تجمل‌گرایی، دل‌سردی، بی‌اعتمادی و... این مسائل که تعدادشان بسیار زیاد و بیش از اینها است و مانند یک کلاف سردرگم، مسئولین را عاجز می‌کند.

نتیجه‌گیری

اجتماع و به‌هم پیوسته بودن حیات بشر یک ضرورت طبیعی است و مقتضای عدل و حکمت تکوینی خدا است، چرا که زمینه رشد و تعالی بشر را فراهم می‌سازد. قانون‌مندی حیات طبیعی، متجلی علم و حکمت الهی است و نفع و مصلحت عمومی بشر را دربردارد. لازمه این قانون‌مندی این است که خوبی‌ها و بدی‌ها در سرنوشت و حیات فردی و اجتماعی بشر تأثیر بگذارد و در نتیجه ناملایماتی را برای انسان‌ها به دنبال خواهد داشت و لازمه این گفته‌ها این است که گاهی بیگناهان نیز به کیفر

گنهکاران گرفتار شوند و خدا برای اینکه عدل تأمین شود محور و مقرراتی را تعیین داشته است.

قرآن کریم بر اساس شناخت ماهیت انسان، اهداف و ارزش‌هایی که برای او ترسیم می‌کند، در تبیین کج‌روی عوامل متعدد روان‌شناختی، اجتماعی، حتی فیزیکی و متافیزیکی را دخیل می‌داند. با وجود تأکید محوری قرآن بر شخصیت و ویژگی‌های روانی آدمی از قبیل عقل، غضب، شهوت و همچنین نقش شیطان در این زمینه، سبب نشده است که توجه قرآن به نقش عوامل اجتماعی کم شود.

به همین منظور پیامبران در راستای راهبرد اساسی خویش کوشیدند تا با بهره‌گیری از تمام توان، مردم را به "جامعه نمونه" تبدیل کنند. ناگفته نماند که مخالفان پیامبران همواره دولت‌ها و حکومت‌های طاغوتی و سرکش نبوده‌اند؛ بلکه گاه با مردمانی مواجه و روبه‌رو بوده‌اند که به جهت ساختارهای نادرست اجتماعی و فرهنگی عدالت را برنمی‌تابیدند. به این معنا که "مردمان" به‌عنوان یک اجتماع دچار بحران‌های هویتی بوده و از ساحت انسانیت بیرون رفته بودند. این اجتماعات بشری (نه انسانی) به جهت سنت‌های نادرست و عرف‌های باطل، خود به خود دست به سلب آزادی و عدالت از اجتماع می‌زدند. اجتماع مردم سالار قوم لوط نیز دقیقاً از همین بحران رنج می‌برد. فرهنگ نادرست همجنس‌بازی آن چنان ریشه‌های اجتماعی را پوشانده بود که جز بیت و خانه‌ای (و آن هم خانواده لوط) از گزند آن در امان نبودند. عدالت‌گریزی مردمان به جهت سنت‌های نادرست اجتماعی در میان خود و عدول از هنجارها از عدالت و نصایح پیامبر خویش حمایت نمی‌کرد، بلکه خود مشوق سلب هرگونه هنجار بود، از طرفی صفت انحراف جنسی (همجنس‌گرایی) به‌عنوان یک صفت اجتماعی، همواره ضدی با نام هنجار اجتماعی را با خود همراه دارد به گونه‌ای که تلاش‌های ایشان در جهت جامعه‌سازی؛ به این معنا که می‌کوشید تا از این اجتماعات بشری با تغییر در برخی سنت‌ها و فرهنگ‌های نادرست اجتماعی، "انسان" پدید آورد؛ و فرهنگ و سنت‌های درست را جایگزین آن نماید، به جایی نرسیده است و با تهدید وی همراه و در نهایت منجر به نزول عذاب شود.

موقعیت‌ها، شرایط و عوامل اجتماعی مؤثر در کجروی از اهمیت ویژه برخوردار می‌باشند، زیرا متغیرهای بر شمرده شده از مهم‌ترین عوامل یادگیری و جامعه‌پذیری انحراف است. از متغیرهای اجتماعی مختلفی می‌توان یاد کرد که در فرایند ظهور و کجروی در قوم سدوم و در حال حاضر نیز نقش دارند، که در این مقاله به برخی از عوامل مهم آن اشاره شد که به اختصار عنوان می‌شود:

● انحراف در خانواده (همسر لوط (ع))

● هم‌نشینی با افراد منحرف وضعیت و نابسامانی اجتماعی.

● تعارض فرهنگی (یکی از عوامل مؤثر در انحرافات اجتماعی تعارض فرهنگی است که نتیجه فشار ساختاری در جامعه است، در چنین شرایطی اگر فرد بخواهد، فرهنگ جدید و ارزش‌هایش را بپذیرد و از آن جامعه یا گروه منزوی نشود، چاره‌ای جز قبول هنجارهای آن نمی‌بیند، هر چند مخالف ارزش‌های سنتی خودش باشد و در این مرحله کجروی شکل می‌گیرد (البته اینمهم در پیامبران الهی نقشی ندارد ولی باعث انحراف قوم لوط شد).

● جاهلیت (پدیده‌ای اجتماعی است که اختصاص به زمان و مکان معینی ندارد، بلکه در هر موقعیت یا جامعه‌ای که ویژگی‌هایش یافت شود، این پدیده حضور و ظهور دارد. و اشاره به نوعی ساختار اجتماعی و فرهنگی دارد که به سهم خود روابط اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد).

● تمسخر

با توجه به موارد اشاره شده که به عنوان تهدیدهای نرم جامعه را دست‌خوش بحران و ناهنجاری می‌کند قرآن کریم بهترین راه‌کارها را در جهت مبارزه با مفسدات اخلاقی و اجتماعی مطرح کرده است که می‌توان از راه‌های زیر برای رسیدن به امنیت اجتماعی سود جست؛

الف. ایمان به خدا و و برخورداری از گوهر تقوا. (دوری از گناه که نوعی قانون‌شکنی در برابر شریعت الهی و نیز برخلاف طبیعت انسانی است).

ب. آگاهی و نصیحت و روشن‌گری (هشدار و هدایت، انذار و بشارت، تنبیه و تشویق)

پ. جلوگیری از مقدمات انحطاط (نهاده‌سازی مسئله حجاب و عفاف است، تا در پرتو آن، سعادت دنیا و آخرت جامعه، تأمین شود).

ت. راه کارهای فرهنگی (دعوت به تدبر و تفکر)، اما برخورد فیزیکی و کاربرد زور و اجبار علیه افراد خاطی و منحرف نیز لازم است.

ث. قانون‌شناسی و کیفرشناسی (امر به معروف و نهی از منکر).

ج. ازدواج (دارای خصوصیات و آثاری است که در لواط و زنا وجود ندارد، از جمله: ۱. مودت و رحمت و انس. ۲. تشکیل نظام خانواده. ۳. فرزند و بقای نسل. ۴. همخوانی با فطرت و انسانیت. متأسفانه امروزه نیز دنیای غرب، عمل زشت همجنس‌بازی را رسمی و در بعضی کشورها به آن جنبه قانونی داده است).

ح. ذکر حوادث، به‌جنبه عبرت‌آموزی حوادث جهت پیش‌گیری از وقوع انحراف توجه داشته‌باشند و در نهایت برخورد عملی.

خ. در باب تمسخر و برای رهیدن از این نابهنجار اجتماعی و اخلاقی، قرآن دستور می‌دهد که مؤمنان افراد تمسخر کننده را پند دهند (هود آیه ۸۷) و از همنشینی با آنان پرهیز کنند (انعام آیه ۶۸ و حجر آیه ۹۴) و از دوستی با آنان خودداری کنند (مائده آیه ۵۷) و در صورتی که این کار از سوی دشمنان خدا و دین صورت گیرد به مقابله به مثل هم اقدام کنند (هود آیه ۳۸).

در نهایت می‌توان گفت که؛ از مجموع ملاحظات که در خصوص نظریه‌ها در این مقاله آمده است، نشان می‌دهد که امنیت ماهیتی نرم‌افزارانه دارد و به جز آن، چیز دیگری موسوم به امنیت سخت اصولاً معنا و مفهوم ندارد.

منابع

فارسی

افتخاری، اصغر، "بررسی ابعاد و مظاهر تهدیدات" (جزوه درسی)، دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۸۸.

افتخاری، اصغر، "کالبد شکافی تهدید"، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد و علوم دفاعی، انتشارات سپاه، ۱۳۸۵.

افتخاری، اصغر، "معنا و مقام امنیت نرم در گفتمان اسلامی؛ درآمدی بر نظریه دفاع الهی"، معاونت پژوهش دانشکده امام هادی (ع)، مجموعه مقالات امنیت نرم. ۱۳۸۸.

افتخاری، اصغر و دیگران، *قدرت نرم و سرمایه اجتماعی*، دانشگاه امام صادق (علیه السلام). ۱۳۸۷.

افتخاری، اصغر، *فرهنگ امنیت جهانی*، در: مک کین لای - و - آر. لتیل، امنیت جهانی: رویکردها و نظریه‌ها، پژوهشکده مطالعات راهبردی. ۱۳۸۰.

آقاجانی، نصرالله، "انحرافات و آسیب‌های اجتماعی از دیدگاه قرآن"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی. ۱۳۸۱.

آقاجانی، نصرالله، "قسمت دوم استراتژی قرآن کریم در مواجهه با انحرافات اجتماعی"، فصلنامه *اندیشه حوزه*، شماره ۲۸. ۱۳۸۸.

امین صارمی، نوذر، *انحرافات اجتماعی و خرده‌فرهنگ‌های معارض*. ۱۳۸۰.

بی‌آزار شیرازی، عبدالکریم، *باستان‌شناسی و جغرافیای تاریخی قصص قرآن*، دفتر نشر فرهنگ اسلامی. ۱۳۸۰.

پورمنصوری، محمدباقر، «اصلاحات و اصلاح طلبی از دیدگاه قرآن کریم»، فصلنامه *اندیشه حوزه*، شماره ۲۸، ویژه اصلاحات. ۱۳۸۷.

تریف، تری و دیگران، *مطالعات امنیتی نوین*، علیرضا طیب و وحید بزرگی، پژوهشکده مطالعات راهبردی. ۱۳۸۳.

حریری، یوسف، *فرهنگ اصطلاحات قرآنی*. ۱۳۸۲.

دهخدا، علی‌اکبر، *فرهنگ فارسی لغت‌نامه*، ج ۱۳. ۱۳۸۱.

راغب اصفهانی، حسین، *مفردات الفاظ قرآن ترجمه و تحقیق*، کتاب اللام، ج ۳. ۱۳۷۳.

سبحانی، جعفر، *منشور جاوید*، ج ۱۱. ۱۳۸۱.

ستوده، هدایت‌الله، *آسیب‌شناسی اجتماعی*، چاپ ششم: انتشارات آوای نور. ۱۳۷۹.

صدر بلاغی، صدرالدین، *قصص قرآن*. ۱۳۷۸.

صفی‌پور، عبدالرحیم بن عبدالکریم، *منتهی‌الرب فی لغه العرب*، ج ۳ و ۴.

طباطبایی، سیدمحمدحسین، *تفسیر المیزان*، سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، جلد ۱۰ و ۱۵. ۱۳۶۳.

عروسی حویزی، عبدالعلی بن جمعه، *تفسیر نورالتقلین*، سیدهاشم‌رسولی محلاتی، قم، اسماعیلیان، جلد ۵. ۱۴۱۵. ه.ق.

عمید زنجانی، عباسعلی، *مبانی و روش‌های تفسیر قرآن*، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. ۱۳۶۶.

قرائتی، محسن، *تفسیر نور*، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ج ۵ و ج ۸. ۱۳۸۳.

قرآن کریم، مهدی‌الهی قمشه‌ای، قم، افق فردا. ۱۳۸۲.

- قرشي، سيدعلي اكبر، قاموس قرآن، ج ۶. ۱۳۷۸.
- كالينز، جان ام، استراتژي بزرگ (اصول و رويه‌ها)، كورش بايندر، وزارت امور خارجه، دفتر مطالعات سياسي و بين‌المللي. ۱۳۸۳.
- كوئن، بروسن، درآمدي بر جامعه‌شناسي، ترجمه محسن ثلاثي، فرهنگ معاصر. ۱۳۷۰.
- كوهي، محمدرضا، "آسيب‌شناسي شخصيت و محبوبيت زن"، به نقل از روزنامه رسالت. شماره ۵۸۸۴، ۱۳۸۵.
- گروه مطالعاتي امنيت ملي، "تهديدات قدرت ملي شاخص‌ها و ابعاد"، انتشارات دانشگاه عالي دفاع ملي. ۱۳۸۷.
- گروه مطالعاتي دانشكده امنيت ملي، "تهديد نرم و راهبردهاي مقابله"، انتشارات دانشگاه عالي دفاع ملي. ۱۳۸۸.
- گول جوليوس، كولب ويليام، فرهنگ علوم اجتماعي، ترجمه محمدجواد زاهدي، انتشارات مازيار. ۱۳۷۶.
- گيدنز، آنتوني، جامعه‌شناسي، ترجمه منوچهر صبوري، نشر ني. ۱۳۸۳.
- محسني تيريزي، عليرضا، "آسيب‌شناسي و كزرفتاري اجتماعي"، دانشكده علوم اجتماعي دانشگاه تهران. ۱۳۸۳.
- معين، محمد، فرهنگ فارسي دو جلدی، انتشارات آدنا. ۱۳۸۱.
- مكارم شيرازي، ناصر، تفسير نمونه اجتماعي و اجتهادي، دارالكتب الإسلاميه، جلد ۱۱ و ۱۵. ۱۳۷۴.
- نجفي خميني، محمدجواد (۱۳۹۸ه.ق) تفسير آسان، انتشارات اسلاميه، ج ۱۲. ۱۳۹۸ ه. ق.
- هاشميان فرد، زاهد، "تصوير قرآني جامعه عدالت محور"، ویژه‌نامه همایش الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت پژوهش‌نامه علوم راهبردی (مجله تحقیقاتی و پژوهشی)، دانشگاه عالی دفاع ملي. ۱۳۹۰.
- هاكس، جيمز، قاموس كتاب مقدس، اساطير. ۱۳۷۷.

لاتین

- Cortright, David (2006) *Gandi & Beyond, Nonviolence for an Age of Terrorism*. London: Paradigm Publishers.
- Sharp, Gene (2005) *The Methods of Nonviolent Action*. Extending Horizons Books.